

Regioprofiel Haaglanden

Inhoudsopgave

Hoofdstukken		
1	Samenvatting	3
2	Culturele infrastructuur	9
3	Cultuurbeleid	21
4	Samenwerking	26
5	Publiek en diversiteit	30
6	Toekomstige ontwikkeling	34
7	Onderscheidende kracht	38
8	Uitdagingen en kansen	44
Bijlages		
	Gesprekspartners	54
	Overzicht instellingen gemeente Den Haag	57
	Deelprofielen gemeenten	60
	Literatuurlijst	79
	Colofon	81

I. Samenvatting

Aantal inwoners regio Haaglanden

1 Wassenaar 26.101

2 Leidschendam-Voorburg 75.000

3 Zoetermeer 124.695

4 Pijnacker-Nootdorp 53.644

5 Delft 102.253

6 Midden-Delfland 19.244

7 Rijswijk 52.208

8 Westland 107.492

9 Den Haag 532.561

*Mijn moeder is de zee**Mijn vader is het land**Ik ben een kruising van die twee**Mijn wieg stond op het strand'*

De stedelijke regio Haaglanden is de enige stedelijke regio in Nederland die in de volle lengte aan onze Noordzee grenst. Stad, strand en zee zijn innig met elkaar verbonden. De regio met als parel het Nationaal Park de Hollandse Duinen kent een grote landschapelijke diversiteit. De kust, het duinlandschap, de parken in de steden en het omringende landschap zijn verbonden met het Groene Hart en de kassen van het Westland. De regio is dichtbebouwd en polycentrisch, inwoners reizen voor werk en culturele voorzieningen dwars door gemeentegrenzen heen.

Holland in het klein

De stedelijke regio Haaglanden is Holland in het klein. Van de rijke cultuurhistorie in Den Haag tot dynamiek

in groeistad Zoetermeer, van de economische motor van Nederland in het Westland tot de rust in de villawijken in Wassenaar en van de sporen van de Romeinen in Voorburg tot het wereldwijd bekende Delfts Blauw en ruimte-innovaties in het spacelab in Delft. De regio heeft alles in huis: Moderne architectuur van departementen, gerenommeerde universiteiten en hogescholen, grote innovaties in de glastuinbouw, een nationaal bestuurscentrum, internationale NGO's, koninklijke paleizen en landgoederen.

Vrede, recht en regeren

Den Haag is de internationale stad van Vrede en Recht en de tweede VN-stad ter wereld. Dat maakt de stad en de regio een uitzonderlijke ontmoetingsplaats voor een steeds veranderende internationale gemeenschap van expats, politici, ambtenaren, wetenschappers, migranten en studenten. Den Haag is de bakermat van de democratie, waar regenten het voor het zeggen hadden. En waar een eeuwenlange verbintenis is met het Huis van Oranje, koningen, koninginnen en stadhouders, het erfgoed en de daarbij horende tradities. Den Haag speelt natuurlijk als vestigingsstad van de regering en het parlement een hoofdrol in de landelijke media. Internationale vraagstukken komen er aan bod, ook in de kunst en cultuur.

Grote diversiteit aan bewoners

Het inwoneraantal in de regio groeit en de bevolkingssamenstelling verandert in rap tempo. Vergroening, vergrij-

zing en immigratie zijn zeer actueel en urgent.

Ze vragen om een proactieve houding van de overheden, de culturele instellingen en het bedrijfsleven. De zeer diverse bevolking is een van de belangrijkste onderscheidende kenmerken van deze stedelijke regio. Den Haag is volgens de Herfindahl-index² de meest diverse stad van Nederland. Ook Delft, Rijswijk, Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg scoren hoog en staan in de top-20. Binnen die diversiteit is een grote variëteit in subculturen, opleidingsniveaus, leeftijden, geloofsovertuigingen, samenlevingsvormen, talen, inkomens en leefstijlen.

De aanwezigheid van zoveel instellingen trekt nieuwe makers en jong talent aan

² Die de kans aangeeft dat twee willekeurige personen tot een andere groep behoren

Kunst en cultuur stevig geworteld

Een omvangrijke groep culturele organisaties die reeds lange tijd bestaat en daardoor diepgeworteld is in stad en regio vormen de top van onze culturele sector. Voorbeelden zijn het Residentie Orkest (1904), het Nederlands Dans Theater (1959) en Meermanno als oudste boekenmuseum ter wereld. Deze topinstellingen zijn zich altijd blijven vernieuwen en hebben zich steeds weer opnieuw weten te verhouden tot de veranderingen in de samenleving. Zij waren en zijn relevant.

Er ontstaat steeds meer kruisbestuiving tussen top en basis...

Daarnaast kennen Den Haag en de andere gemeenten een fijnmazig netwerk van grote en kleine culturele instellingen die de hartslag van de directe omgeving voelen en daarop in (willen) spelen. Denk aan jonge en oudere culturele organisaties, tijdelijke initiatieven, amateurverenigingen en makers. Er ontstaat steeds meer kruisbestuiving tussen top en basis, tussen cultuursector en buurt en tussen kunst en cultuur en andere maatschappelijke domeinen. In het rijke ecosysteem zijn alle cultuurdisciplines goed vertegenwoor-

digd, waarbij de nadruk ligt op de dans, muziek, theater, musea, hedendaagse kunst en film, in deze stedelijke regio zijn alle ketens (in potentie) aanwezig. De Cultuurankers en andere (informele) platforms spelen hierin een verbindende rol, ook tussen instellingen en wijken.

Talentontwikkeling, cultuureducatie en maakklimaat

De aanwezigheid van zoveel (top)instellingen trekt nieuwe makers en jong talent aan. Samen met het grote aantal beeldende kunstenaars, vormgevers, musici, schrijvers en dansers is Den Haag in deze stedelijke regio de hoofdstad van makers, artistieke platforms, experimenten, kleinscha-

Kabk: Koninklijke academie voor beeldende kunsten

Nest; Language is the only homeland foto: Jhoeko

lige productie en presentaties.

Onderscheidend is De Haagse Cultuuracademie, een leer-netwerkinitiatief voor jonge professionals waarin deelnemers netwerk, kennis en expertise uitwisselen. Ook heeft cultuureducatie een groot bereik in het onderwijs.

Deze stedelijke regio onderscheidt zich natuurlijk ook door de Hogeschool der Kunsten, de activiteiten die de Hogeschool ontplooit en de samenwerking tussen Hogeschool, overheden, culturele instellingen en universiteiten. Ook de TU Delft werkt samen met culturele instellingen in de regio op het vlak van cultuur en technologie.

Uitdagingen, kansen en proeftuinen

Wij zien drie ontwikkelingen waarin wij willen samenwerken met het ministerie van OCW en de landelijke cultuurfondsen met als doel de sector, de makers en het publiek en daarmee de regio nog verder te versterken en te profileren als dé regio waar je moet zijn voor een compleet, rijk, innovatief cultureel leven. Bij deze drie proeftuinen baseren wij ons op de grootste opgaves waar de culturele sector in de komende jaren voor staat:

1. Cultuuranker-methodiek naar de regio

De veranderingen in de samenleving en de grote diversiteit lijken nergens zo complex en uitdagend als in deze stedelijke regio. Wij willen alle publieksgroepen bereiken en als sector actueel, urgent en maatschappelijk betrokken te blijven. Dat vraagt om nieuwe makers, nieuwe manieren van produceren en programmeren, nieuwe manieren van publieksbenadering en wellicht zelfs nieuwe manieren van opleiden van nieuwe makers en docenten. De vernieuwing is in gang gezet, maar er is de komende jaren veel meer nodig. In Den Haag werken de Cultuurankers actief en succesvol aan het bereiken van nieuwe doelgroepen en nieuwe makers. Deze methodiek willen wij uitbreiden naar de regio als proeftuin.

2. Internationale hub voor makers en talent

We streven naar een sterk creatief en innovatief makers- en cultuurklimaat waarmee het vestigingsklimaat voor makers, young professionals en daarmee ook bedrijven wordt versterkt. Het maakklimaat en de vele culturele organisaties dragen bij aan de maatschappelijke en economische innovatie. De komende jaren willen wij daarom het maakklimaat verder verbeteren, willen we meer uitwisseling tussen makers, culturele organisaties in de omliggende gemeenten en willen we als culturele sector nog meer bijdragen aan innovatie en ons vestigingsklimaat. In de regio zijn kennisinstellingen van internationale allure met een grote aantrekkingskracht op internationaal toptalent. De gemeente Den Haag en de Hogeschool der Kunsten werken samen middels een convenant om talent te stimuleren en het vestigingsklimaat te versterken. Het bestaande convenant verbreden wij in een proeftuin naar de regio.

3. Samenwerking en zichtbaarheid

Onze regio heeft fantastische culturele instellingen. Bezoekers zijn vaak aangenaam verrast omdat ze er niet van op de hoogte waren. We mogen als regio daarom minder bescheiden zijn en actiever ons rijke aanbod voor het voetlicht brengen. Onze (inter)nationale zichtbaarheid willen we de komende jaren vergroten door rond belangrijke momenten, bijvoorbeeld de opening van het Onderwijs- en Cultuurcomplex (OCC) in het centrum van Den Haag, een gezamenlijk

aansprekend (internationaal) programma op te zetten naar het voorbeeld van Feest aan Zee, de viering van 200 jaar badplaats. Naast Kunst & Zee zien wij thema's als Vrede & Recht en Oranje. Zo is het in 2020 is het 75 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog eindigde en bestaan de Verenigde Naties 75 jaar. Wij willen in een vroeg stadium de thema's samen verder verkennen zodat gemeenten en instellingen op elkaar aansluiten en elkaar kunnen versterken. Hierbij willen we samenwerken met de rijksoverheid (naast OCW ook andere ministeries) en de cultuurfondsen. Wij willen deze proeftuin verder concretiseren.

Ambities en verder!

Als gemeenten en culturele sector in de regio Haaglanden zetten we ons op korte termijn in voor bovenstaande initiatieven. We geloven dat wij ons hiermee als regio en cultuursector nog krachtiger kunnen profileren. We geloven ook dat de inzichten die voortkomen uit de proeftuinen hun waarde zullen hebben voor andere regio's in ons land en een voorbeeld kunnen vormen voor bredere initiatieven. Zo kunnen ze een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van cultuur in Nederland. De idee- en besluitvorming over de proeftuinen en de financiering gaan na 1 november door. In het verlengde daarvan maken wij als gemeenten en culturele sector afspraken om gezamenlijk de uitdagingen aan te gaan en de kansen te verzilveren die in dit Cultuurprofiel staan. We nodigen het ministerie van OCW uit om met ons samen te werken.

2. Culturele infrastructuur

Korzo theater foto: Schreurs

De culturele infrastructuur in onze regio bevat alle disciplines. Een scala van organisaties - van basis tot top - verzorgt een aanbod voor een breed publiek en fijnproevers. We hebben toonaangevende internationale topinstellingen en bieden een inspirerende uitdagende omgeving voor (nieuwe) makers. Zij ontwikkelen hun talent en vinden de ruimte en het vertrouwen om te experimenteren. In dit hoofdstuk een inblik in de culturele infrastructuur van de gemeenten in onze regio.

Delft

Delft staat natuurlijk bekend als een rijke (cultuur)historische stad waar je het verhaal van Willem van Oranje ontdekt, waar je het wereldberoemde Delfts Blauw beleeft en waar je Johannes Vermeer ontmoet. Het Vermeer Centrum Delft is de enige plek ter wereld waar je het volledige oeuvre van de schilder op ware grootte kunt bewonderen. Delft heeft ruim 1.500 monumenten waarvan bijna 700 rijksmonumenten, zoals de Oude en de Nieuwe Kerk en Sint Agathaklooster.

Delft kent een sterke infrastructuur van basis- en topvoorzieningen. Dit zijn onder andere OPEN, waar ook de bibliotheek DOK en Centrum voor de kunsten De VAK zijn ondergebracht, Theater de Veste, Archeologie Delft, Stadsarchief,

De Oude en Nieuwe Kerk, Rietveldtheater, Filmhuis Lumen, Museum Paul Tetar van Elven, Delft Fringe Festival, Westerpop en International Festival of Technologie (IFOT), 38CC en het Prinsenkwartier.

De creatieve bedrijvigheid komt terug in Stichting Popoefenruimte Delft (SPOD), Cultuurlab, Lijm en Cultuur, Delft Moves en de Maakweken. Tot de topinstellingen behoren het Delft Chamber Music Festival en Museum Prinsenhof Delft. De gemeente heeft een convenant met de TU Delft

Den Haag culturele organisaties: Landelijke Basis Infrastructuur

---

- 1 Residentie Orkest,
- 2 Nederlands Dans Theater,
- 3 Het Nationale Theater
(inclusief NTJong voor jeugdtheater),
- 4 Presentatie-instelling West,
- 5 Museum de Gevangenpoort,
- 6 Literatuur- en Kinderboekenmuseum,
- 7 Museum Meermanno,
- 8 de Mesdag Collectie
(onderdeel van het Van Goghmuseum),
- 9 Mauritshuis,
- 10 Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie,
- 11 Digitaal Erfgoed Nederland

voor cultuur en technologie, waarin de universiteit en het Science Centre samenwerken met bijvoorbeeld het Prinsenkwartier, Theater de Veste, Ontwerpersvereniging Delft Design en DOK.

Den Haag

Den Haag, stad aan zee, heeft alles in huis. De culturele infrastructuur is zeer divers en rijk. In de top van de culturele sector vinden we alle disciplines en die topinstellingen zijn weer sterk verbonden met de basisvoorzieningen en de ketens in de stad. Samen vormen zij een compleet 'ecosysteem' voor cultuur. [Overzicht instellingen gemeente Den Haag](#) bevat een zo volledig mogelijk overzicht van de (gesubsidieerde) culturele instellingen in Den Haag. Hieronder een greep uit het Haagse aanbod:

Musea en erfgoed

Den Haag telt meer dan dertig musea en is daarmee de tweede museumstad van Nederland. De collecties van Mondriaan en Escher zijn van wereldfaam en daarnaast zijn er de collecties van de Haagse School en de moderne en hedendaagse kunst, fotografie, mode en oude en moderne toegepaste kunst in het Gemeentemuseum. Naast rijksmusea kent de stad een verscheidenheid aan gemeentelijk gesubsidieerde en particuliere musea zoals het hiervoor genoemde Gemeentemuseum (inclusief GEM Museum voor actuele kunst en het Fotomuseum Den Haag), Museum Bredius, Haags Historisch Museum, Escher in het Paleis, Museon, Muzee Scheveningen, Museum Beelden aan Zee, Panorama

Gemeentemuseum Piet Mondriaan - Evolution

Mesdag, Museum voor Communicatie, Louis Couperus Museum en het Louwman Museum Den Haag.

Den Haag telt 1.300 rijksmonumenten en 1.100 gemeentelijke monumenten en 10 beschermde stadsgezichten variërend van het Haagse Bos tot Scheveningen dorp.

Podiumkunsten

De stad heeft een breed scala aan podia en producerende instellingen. Podia zoals Het Nationale Theater (bestaande uit de locaties: Koninklijke Schouwburg, Theater aan het Spui en Zaal 3), het Zuiderstrandtheater, Theater aan het Spui, Theater Korzo, Diligentia & Pepijn, Zuiderparktheater, Theater De Vaillant, De Nieuwe Regentes en het Laaktheater. Ook biedt de stad een thuis aan producerende instellingen zoals Het Nationale Theater (inclusief NTjong),

Theater Korzo - Scheurs

Nederlands Dans Theater en het Residentie Orkest. De samenwerking tussen podia en productie is hecht, Het Nationale Theater (NT) is het voorbeeld voor de meerwaarde van een landelijk toneelgezelschap met verschillende locaties. Het NT omvat hierdoor de hele keten: van lijsttheater tot experiment en van educatie tot talentontwikkeling. Een ander voorbeeld is de samenwerking tussen het Nederlands Dans Theater en Korzo producties om het werk van dans- en dansmaaktalent te laten zien op de podia van Korzo en het Zuiderstrandtheater.

Dans

Den Haag is stad van de dans met een zeer diverse keten van instellingen. Dans is een belangrijk onderdeel van het

profiel van Den Haag dankzij de aanwezigheid van Korzo, Nederlands Dans Theater (NDT), Holland Dance Festival en Another Kind of Blue, Dutch Don't Dance Division, Kalpanarts, Lonneke van Leth Producties en MEYER-CHAFFAUD, Stichting Aight en H3c. Daarnaast kent de stad nog vele initiatieven en opleidingen van en voor amateurdans. Korzo neemt daarin een unieke plaats in. Door zowel een podium als productiehuis voor de dans te zijn, stimuleert Korzo nieuwe ontwikkelingen in de hedendaagse podiumkunsten die tot ver buiten deze stedelijke regio van invloed zijn. Holland Dance Festival streeft naar inclusieve dans en dans met en voor ouderen naast het aanbod van de internationale programmering in Den Haag en Delft.

Den Haag is de bakermat van de Nederlandse popmuziek

Popmuziek

Den Haag is de bakermat van de Nederlandse popmuziek en brengt nog altijd popmuzikanten en bands met landelijke en internationale faam voort. Popmuziek bloeit dankzij

een bijzondere infrastructuur van podia, oefenfaciliteiten en festivals. Popradar Den Haag, het voormalig Haags Pop Centrum, is een organisatie die zorgt voor een levendige en diverse popscene binnen Den Haag.

Het grootste podium voor popmuziek is poppodium Paard. Den Haag kent daarnaast ook veel kleine podia en horecagelegenheden waar livemuziek wordt geprogrammeerd.

De stad heeft ook een breed palet aan kleine en grootschalige popmuziekfestivals zoals Parkpop, Night at the Park, Bevrijdingsfestival en The Life I Live Festival. Festivals zoals Rewire en TodaysArt hebben een internationale aantrekkingskracht.

Urban art

Hiphop is een snelgroeiend genre in de Haagse popscene. Het Haags Hiphopcentrum (Stichting Aight) is bovendien het trefpunt voor hiphopliefhebbers uit alle stadsdelen van de stad en omgeving. Stichting Aight is een belangrijke speler die talentontwikkeling vanuit een maatschappelijke invalshoek bevordert en jonge talenten van de straat een plek biedt om zich te ontwikkelen op het gebied van hiphop, breakdance, rap, DJ en graffiti- en street art.

Film en filmeducatie

Filmhuis Den Haag is een van de oudste filmhuizen in Nederland. Het onderscheidt zich door het niet commerciële filmaanbod en het brede programma van educatie (het bereikt 16.000 scholieren per jaar), debatten en andere activiteiten gekoppeld aan filmvertoningen. Het Filmhuis legt

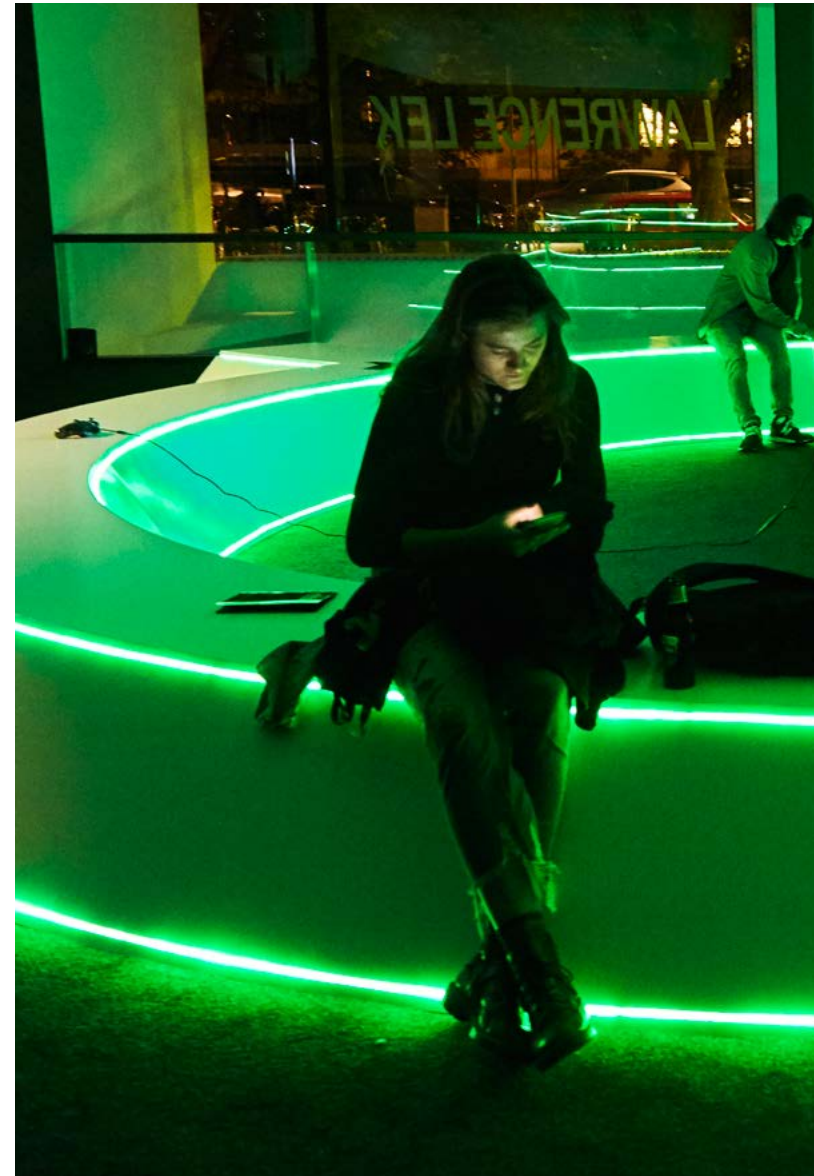

Het Haags Hiphopcentrum (Stichting Aight) bij Parkpop

in het activiteitenprogramma verbindingen met bewonersgroepen en (internationale) organisaties. In 2015 heeft Filmhuis Den Haag de Europa Cinemas Award gewonnen voor de beste programmering. Het is samen met Lux Nijmegen initiatiefnemer van de pilot Filmeducatiehub Nederland.

Hedendaagse kunst

Den Haag is ook de stad van de hedendaagse (beeldende) kunst. Presentatie-instelling West Den Haag biedt een veelzijdig programma dat het lokale met het internationale verbindt en bijdraagt aan een breed kunstbegrip. Kunstcentrum Stroom Den Haag heeft verschillende verantwoordelijkheden en functies voor Den Haag, Nederland en het internationale kunstenveld. Stroom biedt een programma vanuit de beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving gericht op de stedelijke omgeving. Ook is Stroom verantwoordelijk voor het beleid en programma van de gemeente Den Haag voor kunst in de openbare ruimte en voor de ondersteuning en stimulering van Haagse kunst en kunstenaars. Naast West en Stroom zijn presentatie-instellingen als Nest en 1646 in Den Haag gevestigd. Pulchri en de Haagse Kunstkring zijn bekende kunstenaarsverenigingen met een lange traditie. The Hague Street Art (Stichting Aight) is een van de grote spelers bij kunst in de openbare ruimte. Maar ook stichting Heden neemt drempels weg om mensen toegang te bieden tot kunst van nu. De stad kent relatief veel kunstenaarsinitiatieven en broedplaatsen waar ruimte is voor experiment. Den Haag stimuleert deze zogenoemde artist-run spaces met subsidie uit het broedplaatsenbeleid.

Stroom 2018, Notel Tarona leonora

De stad kent relatief veel kunstenaars initiatieven en broedplaatsen...

Literatuur en (kinder)boeken

Literatuur, archieven, bibliotheken en (kinder-)boeken nemen een bijzondere plek in het culturele veld. Naast musea als het Literatuurmuseum met het Kinderboekenmuseum, Museum Meermanno en Louis Couperus Museum lopen er meerdere literaire routes door de stad. Den Haag is de stad waar literatuur gekoesterd en gevierd wordt, met literatuurprijzen zoals de Jan Campert prijzen, de Constantijn Huygensprijs en de PC Hooftprijs, Theo Thijssenprijs en Max Velthuisprijs en literaire festivals zoals Crossing Border, de vermaarde Borderkitchen-formule en Boekids. Writers Unlimited organiseert elk jaar een van de belangrijkste literaire evenementen van Nederland: het internationale literatuurfestival Winternachten.

Kunst- en cultuureducatie

Kunst- en cultuureducatie, zowel binnen- als buitenschools, is ontzettend belangrijk. CultuurSchakel verbindt culturele

instellingen en het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. CultuurSchakel coördineert de ontwikkeling en het aanbod aan museum- en theaterbezoek, maar ook de culturele lessen die op school of buitenschools worden gegeven. Zo komen kinderen van jongs af aan in aanraking met kunst en cultuur.

Daarnaast gaat CultuurSchakel over cultuurparticipatie en bemiddelt tussen aanbieders en deelnemers van activiteiten. Met het Cultuurmenu bezoeken alle basisscholen van groep 1 tot en met 8 musea in Den Haag zodat dat alle leerlingen tijdens hun basisschoolperiode musea hebben bezocht. Verder onderhoudt het Residentie Orkest via de leerlijn 'Ontdek het orkest' 17 leerorkesten op basisscholen in diverse wijken onder de naam 'The Residents'.

Kunsvakonderwijs

Met de Hogeschool der Kunsten Den Haag zijn twee kunsvakopleidingen in de stad gevestigd. De Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) en het Koninklijk Conservatorium (KC) hebben een zeer grote internationale reputatie en trekken studenten vanuit de hele wereld. Het KABK en het KC bieden voorbereidende en hogere kunstvakopleidingen aan op een zo hoog mogelijk internationaal niveau.

Studenten worden voorbereid op het scheppend, uitvoerend, docerend, bestuderend en/of registrerend beoefenen van beeldende kunsten, vormgeving, muziek en dans. Door de samenwerking met Universiteit Leiden kunnen studenten na hun master ook nog promoveren in de kunsten.

Gergiev Festival 2018 fotograaf: Alex Schröder

Het KC en het Residentie Orkest werken hecht samen binnen de masteropleidingen zang, orkestdirectie, orkestspel, educatie en compositie. De samenwerking wordt vanaf 2021 nog inniger doordat beide instellingen hun intrek nemen in het nieuwe Onderwijs- en Cultuur Complex (OCC). Onderdeel van de Hogeschool der Kunsten is een intensieve samenwerking met middelbare scholen en de School voor Jong Talent. Hier kunnen talentvolle leerlingen vanaf 10 jaar het reguliere onderwijs in combinatie met een vooropleiding muziek, dans en beeldende kunst volgen op de KABK en het KC.

Cultuurankers

Tot slot vormen acht culturele instellingen het netwerk van de Cultuurankers in de acht stadsdelen. Het gaat om Theater De Vaillant, Theater en Filmhuis Dakota, Theater De Nieuwe Regentes, Laaktheater, Diamanttheater, Museum Muzee Scheveningen en Bibliotheek Loosduinen en Bibliotheek Leidschenveen/ Ypenburg. Zij vergroten de cultuurparticipatie van wijkbewoners door aan te sluiten op de identiteit van het stadsdeel, ieder Cultuuranker is hiermee uniek. Aan wijkbewoners wordt een podium geboden en talentontwikkeling wordt gestimuleerd. Dankzij de laagdrempelige programmering vormen zij de ideale locatie voor mensen voor wie kunst en cultuur niet vanzelfsprekend is. Doordat de Cultuurankers ook samenwerken met andere culturele instellingen in de stad vormen zij een springplank van wijk naar stad en andersom.

Talentontwikkeling en cultuureducatie worden gestimuleerd...

De Cultuuracademie

De Cultuuracademie is een initiatief van Theater De Vaillant en CultuurSchakel met medewerking van vele andere culturele organisaties. De academie is een programma voor young professionals die in de culturele sector werken (of de ambitie hebben). De academie wil de diversiteit onder personeel van culturele instellingen - en in het verlengde daarvan de programmering - vergroten. Deelnemers onderzoeken het aanbod in de stad, kijken daarbij naar de bevolkingssamenstelling en bespreken onderwerpen die leven in de stad. De academie bouwt aan een netwerk van (oud) deelnemers en culturele instellingen.

Leidschendam-Voorburg

De gemeente Leidschendam-Voorburg bestaat uit de kernen Leidschendam, Voorburg en Stompwijk, met elk bijzondere rijks- en gemeentelijke monumenten. Leidschendam-Voorburg heeft een gedeelde bibliotheek met Rijswijk, met

voorzieningen in Leidschendam, Voorburg en Stompwijk. Daarnaast zijn er met Theater Ludens en Het Veur Theater twee theaterpodia en zijn er twee musea: Swaensteyn en Huygens' Hofwijck, dat landelijk tot de top van nationaal erfgoed behoort. Talentontwikkeling en cultuureducatie worden gestimuleerd onder andere door de organisatie Sport en Welzijn. Leidschendam-Voorburg heeft twee culturele hotspots Herenstraat 42 en het Overgootterrein en het grenst aan De Binckhorst in Den Haag.

Midden-Delfland

Midden-Delfland is een kleine gemeente met een sterk verenigingsleven en focus op cultuureducatie. De basisvoorzieningen bestaan voornamelijk uit de bibliotheek met een vestiging in Den Hoorn en servicepunten in Schipluiden en Maasland (elk met een Taalhuis of Taalpunt), Museum De Schilpen Maasland, Museum Het Tramstation in Schipluiden en de expositieruimte Tavenu in Maasland. Daarnaast is een aantal keteninstelling aanwezig in Midden-Delfland: Stichting Kunst en Cultuur Den Hoorn, Cultuurstek Den Hoorn en Creatiehuis Maasland.

Pijnacker-Nootdorp

Pijnacker-Nootdorp bestaat uit de kernen Pijnacker, Nootdorp en Delfgauw en heeft hoofdzakelijk basisvoorzieningen: Bibliotheek Oostland inclusief cultuureducatie, diverse (buitenschoolse) voorzieningen voor kunsteducatie, zoals muziekscholen, ballet- en dansscholen, een theaterschool en

een kleine theaterzaal CulturA in Nootdorp en verschillende verenigingen. De bibliotheek is gedeeld met Lansingerland. Daarnaast wordt de jaarlijkse culturele manifestatie De Verbeelding in de gemeente georganiseerd en is er een lokale publieke omroep St. Omroep Pijnacker-Nootdorp.

Rijswijk

Rijswijk is een groene stad met een rijke geschiedenis. De gemeente kent 56 rijksmonumenten, zoals de Oude Kerk en de Bonifatiuskerk, en 65 gemeentelijke monumenten, waaronder Stadsboerderij Paulineburch. Bovendien vormen 45 beelden door de stad de Rijswijkse collectie van kunst in de openbare ruimte. De gemeente heeft culturele instellingen, waarvan er vier de kern vormen: Bibliotheek aan de Vliet, Trias, Centrum voor de Kunsten, de Rijswijkse Schouwburg en Museum Rijswijk, onder meer bekend van de internationale Papier Biënnale.

**Rijswijk is een
groene stad
met een
rijke geschiedenis**

De eerste twee instellingen deelt Rijswijk met Leidschen-dam-Voorburg. Gesubsidieerde amateurverenigingen zijn er voor fotografie, schilderkunst, theater, dans, historie en cultuur erfgoed en archeologie. Naast gesubsidieerde instellingen zijn er ook commerciële aanbieders op gebied van zang, dans en theater. Kunstgebouw is expert in Zuid-Holland voor kunst en cultuureducatie. Zij richten zich met name op cultuureducatie in het primair onderwijs en werken nauw samen met de Provincie Zuid-Holland en de kleinere gemeenten in de provincie.

Wassenaar

Wassenaar telt 385 rijksmonumenten en 127 gemeentelijke monumenten. De basisvoorzieningen bestaan uit een gedeelde bibliotheek met Voorschoten (Openbare bibliotheek Voorschoten-Wassenaar), een filmhuis en theater De Warenar. Het primair onderwijs maakt gebruik van aanbod van het cultuurmenu Den Haag en van het provinciale Kunstgebouw en het muziekonderwijs wordt door BplusC (Leiden) verzorgd. Er bestaan vele koren en muziekverenigingen in de gemeente en jaarlijks vindt het International Chamber Music Festival plaats. Museum Voorlinden is een particulier museum voor moderne en hedendaagse kunst op het Landgoed Voorlinden en is in de relatief korte periode van haar bestaan al gaan behoren tot de topmusea in Nederland.

Westland

De gemeente Westland bestaat uit verschillende kernen. De culturele infrastructuur bestaat uit onder andere de Bibliotheek Westland, Westlands Museum, Het Historisch Archief Westland en Westland Cultuurweb, de netwerkorganisatie voor cultuureducatie binnen- en buitenschools en voor amateur- en professionele kunst. Er is een rijk verenigingsleven en er is een aantal kwalitatief sterke dans- en muziekscholen.

WestlandTheater de Naald vervult de regionale functie. Al twee keer op rij is het theater door de Vereniging van Vrije Theaterproducenten uitgeroepen tot Theater van het Jaar. Het is een theater voor verenigingen uit het Westland, (try outs van) artiesten met landelijke bekendheid en jonge talenten. Bijna tienduizend basisschoolleerlingen komen hier jaarlijks in aanraking met kunst en cultuur. Leerlingen uit het voortgezet onderwijs lopen stage in De Naald, doen er ervaring op en voeren er hun musicals op.

Zoetermeer

Zoetermeer kent een culturele basisinfrastructuur bestaand uit het Stadsmuseum Zoetermeer, de Bibliotheek, Centrum voor de Kunsten (CKC&partners), Stadstheater Zoetermeer en Poppodium de Boerderij. De basisvoorzieningen hebben een faciliterende rol voor de sociale en culturele ondernemers uit Zoetermeer en bieden mogelijkheden voor het uitbouwen van cultureel ondernemerschap.

WestlandTheater de Naald

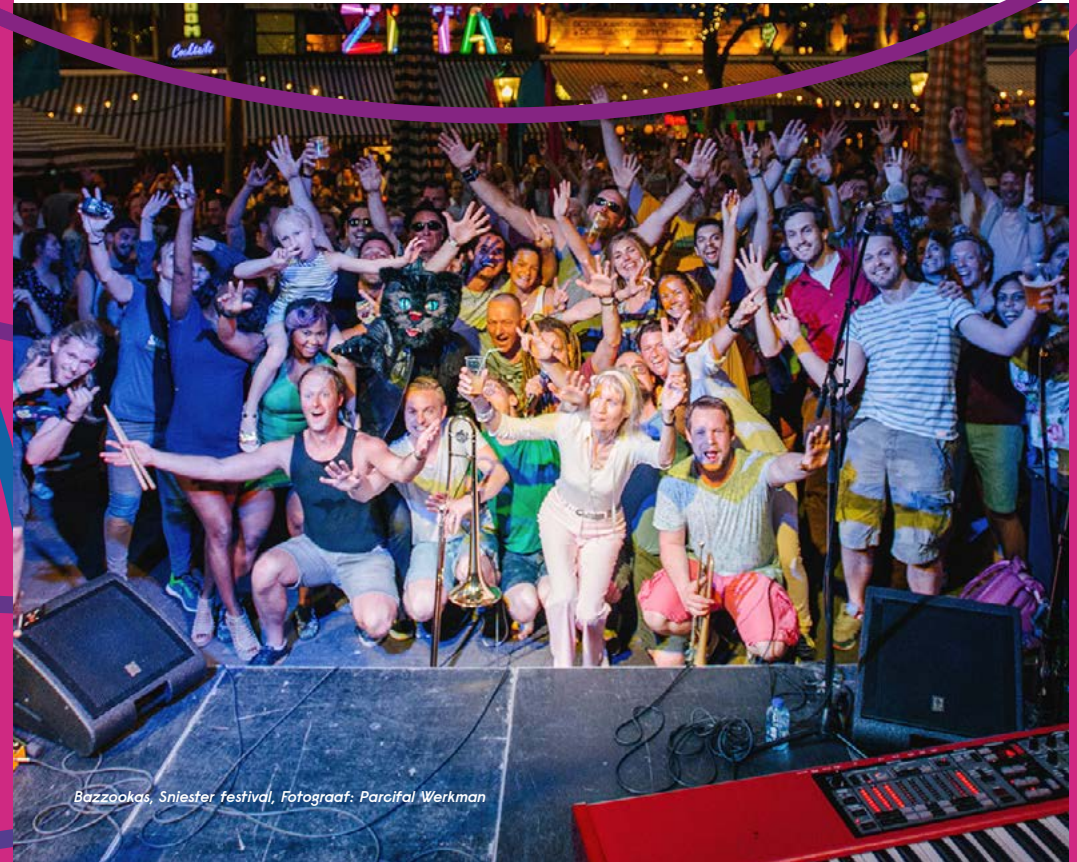
De kleinere instellingen in Zoetermeer betreffen onder andere Terra Arts, filmhuis Cameo, Historisch Genootschap, Videogamemuseum, Musicmakers, JJ Music House, Dutch Innovation Factory, Ebony Ensemble, Theaterhart, Schatbewakers, Storytellers, concerten Oude Kerk, vele amateurverenigingen zoals Greg en Baud en de ateliers.

In 2019 gaat Zoetermeer een nieuw museum open over identiteit en naoorlogse lifestyle. Het oorspronkelijke Stadsmuseum wordt tien keer zo groot. Het bij het CKC gevestigde Digital Artlab is smaak- en spraakmakend voor Zoetermeer evenals Theaterhart, een initiatief dat voorstellingen maakt over sociale onderwerpen voor het onderwijs dat ook in Den Haag veel scholen bedient. De Dutch Innovation Factory verbindt ICT-onderwijs, onderzoek en bedrijven in een broedplaats voor kennisdeling, innovaties en co-creaties. Het Cultuurfonds Zoetermeer, een samenwerkingsverband tussen gemeente en Fonds 1818, financiert met incidentele subsidies de ontwikkeling in de keten.

Another kind of blue - Stadstheater Zoetermeer

3. Cultuurbeleid

Bazzaokas, Sniester Festival, Fotograaf: Parcival Werkman

De stedelijke regio Haaglanden bestaat uit een 500.000 plusgemeente Den Haag, vier 100.000-plusgemeenten en vijf kleinere gemeenten. Alle gemeenten hebben een deelprofiel opgesteld, die als bijlagen zijn opgenomen in dit Cultuurprofiel. In dit hoofdstuk vatten we het cultuurbeleid per gemeente kort samen.

Delft

In het Cultuurkader Delft 2016-2019 'Focus op cultuur: het creatief vermogen van Delft' zijn drie focuspunten geformuleerd voor het cultuurbeleid van Delft. Te weten:

- Delft op de kaart zetten als stad van cultuur en techniek. Het onderscheidende cultuuraanbod draagt sterk bij aan het imago van Delft als innovatieve en aantrekkelijke stad. Het aanbod omvat de Delftse kernwaarden technologie, historie, creativiteit en innovatie.
- De burger centraal stellen door participatie en talentontwikkeling. Cultuur draagt bij aan een Delft waar burgers 'doen, meedoen en ertoe doen'. Het stimuleert de ontwikkeling van het creatief vermogen van de Delftenaren.
- De culturele sector verbinden en versterken. De culturele sector is stevig georganiseerd en verankerd binnen de bredere Delftse maatschappelijke en economische infrastructuur.

De ambities van de stad zijn verder uitgewerkt in Agenda 2040, de Sociale visie 2018-2021 'Delft de Sociale kracht in

de stad' en de Stadsvisie Delft 2030 'Delft maakt geschiedenis'. In de Stadsvisie Delft 2030 worden de ambities van de stad benoemd als een innovatieve stad, een duurzame stad, een gastvrije stad. Hierbij wordt de verbinding met kunst en cultuur vooral gemaakt binnen de ambities 'Delft als toeristische topbestemming' en 'Voorzieningen voor iedereen'.

Den Haag

De gemeente Den Haag benoemt in haar Beleidskader Kunst en Cultuur 2017-2020 de belangrijkste doelen voor cultuurbeleid:

- Een hoogwaardig en dynamisch cultureel aanbod voor verschillende publieksgroepen;
- Een goed klimaat voor nieuwe makers en toptalent;
- Cultuuronderwijs voor alle Haagse jongeren door het onderdeel te maken van het reguliere curriculum van scholen;
- Cultuur voor iedereen door aandacht in de programmering te hebben voor invloeden van een internationale en cultureel diverse stad;
- Bevordering van actieve cultuurparticipatie, het uitbouwen van het samenspel tussen de cultuurankers en de culturele organisaties in het centrum;
- Verbindingen maken met het sociale domein door innovatieve en creatieve projecten en door nadruk te leggen op het economisch profijt en het culturele gezicht van de stad, onder meer met internationaal aantrekkelijke tentoonstellingen en collectieve cultuurmarketing.

Het coalitieakkoord 2018-2022 ‘Stad van kansen en ambities’ bouwt hierop voort en zet in op de volgende punten:

Behoud van Haagse iconen en de cultuurankers in Den Haag;

- Aandacht voor betaalbare oefenruimte voor amateur-gezelschappen;
- Meer Engelstalig cultuuraanbod voor expats;
- Via de Ooievaarspas (kortingspas) mogelijkheid bieden om muzieklés te volgen en een instrument te huren;
- Meer aandacht voor zichtbare kunst in de openbare ruimte en street art;
- Faciliteren van culturele broedplaatsen;
- Ontwikkeling en versterking van het Museumkwartier.

Popbeleid en broedplaatsenbeleid

De gemeente Den Haag heeft in de nota ‘Ruimte voor Pop’ de cultuurbeleidsdoelen voor popmuziek en broedplaatsen nader uitgewerkt uit. Het gaat verder in het makersklimaat, talentontwikkeling en het genereren van economisch profijt. De popsector levert een bijdrage aan Den Haag als internationaal en cultureel diverse stad die verschillende publieksgroepen aanspreekt. Broedplaatsen sluiten aan bij dit gemeentelijke stimuleringsbeleid voor de creatieve industrie. De onconventionele en interdisciplinaire activiteiten die plaatsvinden in broedplaatsen zijn voor Den Haag een inspiratiebron voor innovatie en vernieuwing. Ook geldt dat broedplaatsen de leefbaarheid en sociale kwaliteit in en identiteit van wijken met een matig imago of herstructureringsgebieden in de stad vergroten.

In 2017 heeft de gemeente Den Haag ook de nota ‘Cultuureducatie’ uitgebracht waarbij de gemeente blijft inzetten op cultuureducatie voor alle Haagse kinderen en verankering in het curriculum van het onderwijs. Naast het primair onderwijs richt cultuureducatie zich versterkt op de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Leidschendam-Voorburg

De kernwoorden van de strategische visie ‘Blik op Leidschendam-Voorburg 2020’ van de gemeente zijn ‘een aantrekkelijke, groene woonstad met een evenwichtige bevolkingsopbouw, ‘een ambitieuze, moderne gemeentelijke overheid die ten dienste staat van de eigen bevolking en die gericht is op regionale samenwerking’. De visie op kunst en cultuur in Leidschendam-Voorburg is hieraan gerelateerd en richt zich op vier speerpunten:

- De bijdrage van kunst en cultuur aan het aantrekken van bezoekers en (nieuwe) inwoners
- De bijdrage van kunst en cultuur aan het woonklimaat in de buurten, wijken en kernen
- De bijdrage van kunst en cultuur aan maatschappelijke vaardigheden (21st century skills)
- De bijdrage van samenwerking aan kunst en cultuur

Midden-Delfland

De missie is om het groene landschap met de stedelijke omgeving te verbinden en om samen met de gemeenschap aan een betere kwaliteit van leven te werken. De gemeente heeft

een cultuurmanifest uitgebracht dat aanknopingspunten biedt voor verder cultuurbeleid. Pijlers van de gemeente liggen verder op stad-landverbinding, sociale samenhang, erfgoed, branding van het landschap en de dorpen van Midden-Delfland.

Pijnacker-Nootdorp

De gemeente kenmerkt zich door een 'landstedelijk' woonmilieu, waarbij de nabijheid van voorzieningen, werk en vervoer wordt gecombineerd met een rustige, ruime, groene en dorpse woonomgeving. Hierbij is de glastuinbouw de historisch gevormde economische pijler. De Toekomstvisie 2040 Pijnacker-Nootdorp richt zich dan ook op het versterken van deze kenmerken. Hierbij richt de gemeente zich op het realiseren van een samenhangend en zichtbaar aanbod van kunst en cultuur in de kernen, het stimuleren van cultuureducatie en -participatie en het behouden en versterken van een toegankelijke en bereikbare culturele infrastructuur. De komende periode wordt gewerkt aan een nieuwe cultuurnota.

Rijswijk

In dialoog met Rijswijkse inwoners, organisaties en culturele instellingen is de gemeente tot de cultuurvisie 'Rijswijk vrij gedacht 2016-2030' gekomen. De ambitie van de cultuurvisie is om kunst en cultuur als een verbindende kracht in te zetten voor de maatschappelijke context, de economie

en de regionale profilering van Rijswijk. Het gaat om zowel het toekennen van nieuwe waarden van kunst en cultuur, als het bepalen van nieuwe uitgangspunten, waarbij samenwerking en innovatie voorop staan. Het nieuwe cultuurbeleid richt zich op de zes pijlers uit de cultuurvisie:

- Clustering en samenhang;
- Vrijheid van creativiteit in de openbare ruimte en ruimte voor kunst- en cultuurbeoefening;
- Aanbod voor jeugd en jongeren;
- Kunst- en cultuureducatie;
- Ouderen en cultuur;
- Cultureel en historisch erfgoed en architectuur.

Op het gebied van cultureel erfgoed zoekt de gemeente naar een balans tussen behoud en ontwikkeling en een verankering van cultuurhistorie in ruimtelijke ontwikkelingen.

Wassenaar

Wassenaar kenmerkt zich door een groene omgeving met landgoederen en een dorps karakter met een historisch centrum. Met de Cultuurnota 'Wassenaar 2017-2020 Kracht van kunst' zet de gemeente in op de volgende drie pijlers:

- Meedoen: participatie staat centraal;
- Verbinden: een breed en divers cultuuraanbod;
- Versterken: cultuur een economische kracht.

Momenteel werkt de gemeente aan een strategische visie.

Westland

De gemeente streeft ernaar dat haar kunst- en cultuurbeleid een bijdrage levert aan een sterke gemeenschapszin en een positief imago, waarbij kunst en cultuur als doel en als middel worden gezien.

Het voorzieningenaanbod is beperkt. Westland is een verzameling van dorpen en kernen. Inwoners zijn voor kunst en cultuur veelal aangewezen op de omringende grote steden. Het huidige beleid is met name gericht op de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Het gaat er vooral om dat ook kwetsbare doelgroepen - voor wie deelname aan kunst- en cultuuractiviteiten niet eenvoudig is - toegang krijgen tot cultuur.

In 2019 wordt een nieuwe cultuurnota opgesteld. In dat kader wordt een erfgoedvisie ontwikkeld. Ook wordt als onderdeel van de voorzieningenvisie een visie op de toekomst van WestlandTheater de Naald ontwikkeld.

In 2019 ontwikkelen we door intensieve participatie van burgers, bedrijven en maatschappelijke en culturele instellingen de Nota Cultuur Westland, beleid met uitvoeringsprogramma. Het gaat om cultuur en cultureel erfgoed in de breedste zin van het woord van religieus erfgoed, monumenten en historische geografie tot een eventueel Westlands Kunstmuseum en podiumkunsten.

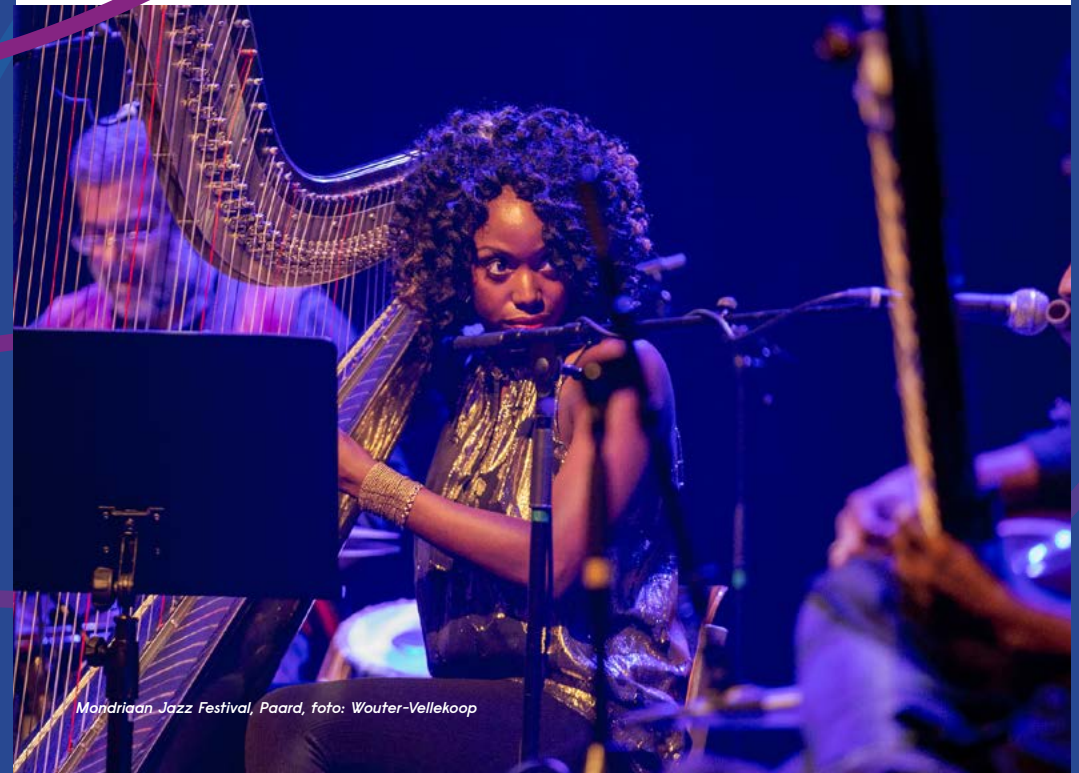
Zoetermeer

De huidige Toekomstagenda Cultuur loopt tot en met 2018. In deze periode heeft de gemeente geïnvesteerd in de basisinfrastructuur van culturele instellingen en is het Cultuurfonds Zoetermeer opgezet. De komende beleidsperiode staat in het teken van programmeren waarbij cultuurparticipatie en -educatie een van de speerpunten is. Hierbij worden verschillende partijen betrokken, niet alleen de culturele instellingen, ook partijen uit het sociale domein en de inwoners zelf. De nieuwe cultuurnota volgt in het voorjaar 2019.

Zoetermeer werkt aan een nieuwe omgevingsvisie met een programma binnenstad, programma entreegebied en de schaal-sprong in woningen en voorzieningen.

Hierbij speelt kunst en cultuur een grote rol. Als new town in de regio kent Zoetermeer een percentageregeling beeldende kunst en wordt er een directe koppeling gelegd tussen bouw en cultuur. Ook in het voorzieningenaanbod wordt goed gekeken naar wat er aan cultuur nog meer nodig is. Op het gebied van evenementen investeert de stad ook in de komende jaren extra. In de toekomstige programmabegroting en organisatiestructuur vormt cultuur een cluster met sport en groen/spelen/leren. Samen vormen zij het programma vrije tijd, en leveren zij bouwstenen aan voor de verbetering van de leefbaarheid, de binnenstadcultuur en stadsontwikkeling in brede zin.

4. Samenwerking

Mandriaan Jazz Festival, Paard, foto: Wouter-Vellekoop

Onze stedelijke regio Haaglanden bestaat uit verschillende stedelijke kernen met ieder een eigen culturele infrastructuur. Binnen verschillende gemeenten wordt veel samengewerkt op het gebied van kunst en cultuur. Waar kunnen we die samenwerkingsverbanden vinden? In dit hoofdstuk zetten we ze op een rij.

Samenwerking in Den Haag

De samenwerkingsgezindheid in Den Haag is groot. Zo is er het Directieoverleg Podiumkunsten Den Haag, het Museumplatform, het Directieoverleg Cultuurankers, het Haags Overleg Popmuziek en Jazz070.

Recentelijk is daar het Nieuwe Dansoverleg bijgekomen. Hierin werken Korzo en het Nederlands Dans Theater samen aan talentontwikkeling. Holland Dance Festival ontwikkelt projecten met maatschappelijke domeinen buiten het culturele veld, bijvoorbeeld met het Spierfonds.

Om de zichtbaarheid van de hedendaagse kunst te vergroten, zetten verschillende beeldende kunstinitiatieven hun tentoonstellingen en activiteiten op de website The Hague Contemporary. Ook Hoogtij in de Haagse binnenstad levert daar een bijdrage aan door ruim twintig galeries en kunstinstellingen van gevestigde tot experimentele kunst, installaties en performances periodiek gezamenlijk 's avonds open te stellen voor publiek.

Community Arts, een initiatief van Kwekers in de Kunst, werkt met tal van partners samen zoals het Zuiderstrandtheater aan de jaarlijkse Scheveningse community opera's, met Korzo (Satyagraha) en met Festival Classique (stranduitvoering Carmina Burana). Het online platform General Urban Arts Platform (GUAP), een initiatief van het Haags Hiphop Centrum, laat zien wat Den Haag heeft te bieden aan hiphop en urban art initiatieven. Hieruit is een samenwerking ontstaan met Theater De Vaillant, poppodium Paard, stichting Aight, CultuurSchakel en Musicon.

De samenwerking tussen Museum Meermanno en de Koninklijke Bibliotheek is ontstaan uit de gedeelde kennis en kunde op het gebied van de boekdrukkunst en de rol van het boek in de samenleving en richt zich op voor gezamenlijke exposities en collectievorming.

Cultuurmenu is een initiatief van Haagse musea en andere erfgoedinstellingen om het primair en voortgezet onderwijs te bedienen in de Haagse regio en de gemeente Westland. Cultuurmenu werkt nauw samen met CultuurSchakel om het aanbod voor scholen zo handzaam en compleet mogelijk te kunnen presenteren en kennis te bundelen.

De Cultuurankers werken in de stad samen met tal van instellingen zoals het Zuiderstrandtheater, Residentie Orkest, Het Nationale Theater, Filmhuis Den Haag en Museum Meermanno en Haags Historisch Museum. Zij werken ook in de regio en landelijk samen met bijvoorbeeld

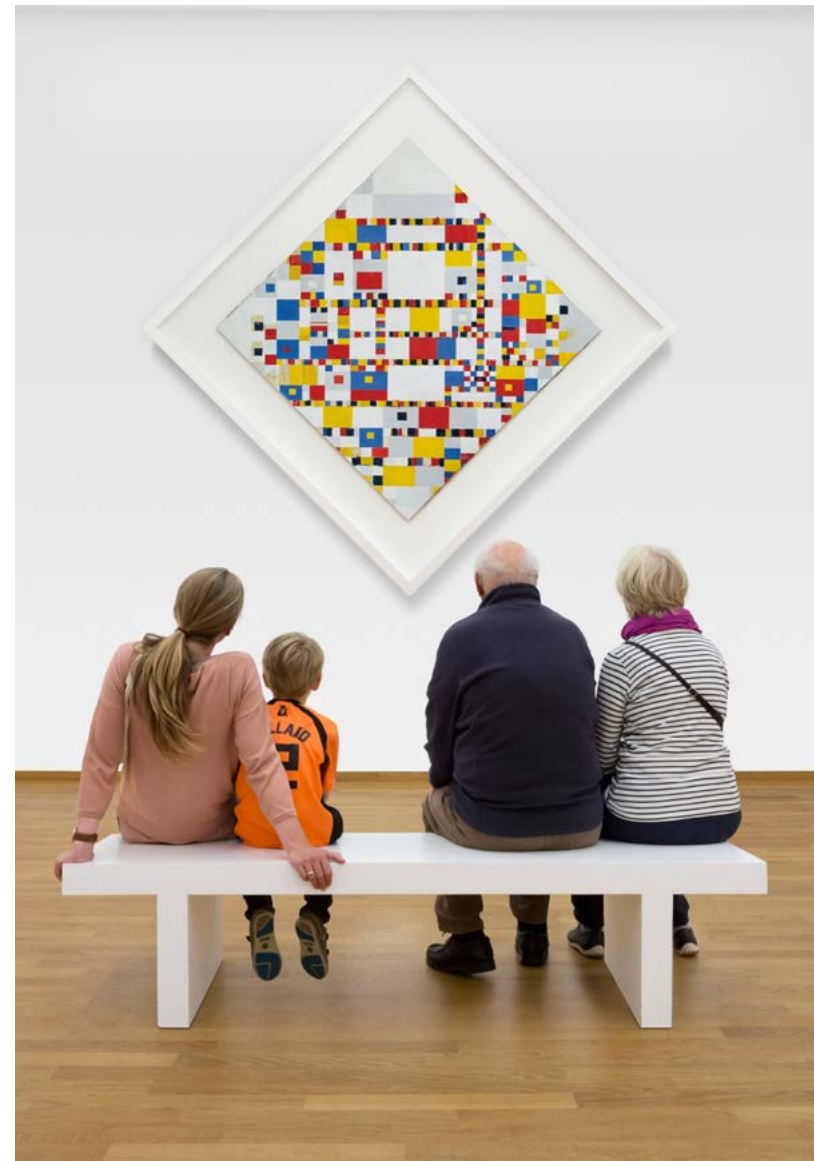
Theater Zuidplein in Rotterdam en het Bijlmerparktheater in Amsterdam.

De Johan de Witt Kunstcampus is vanaf 2015 een unieke samenwerking tussen de grootste culturele instellingen van Den Haag, Het Nationale Theater, Korzo, Filmhuis Den Haag en Gemeentemuseum Den Haag. Zij verzorgen samen met andere partners voor muziek en kunsttaal de lessen voor alle leerlingen van de Johan de Witt Scholengemeenschap. Tijdens Parkpop presenteert Haags talent zich op de podia van het Haagse Veld. Voorafgaand daaraan wordt het talent begeleid door een samenwerkingsverband van Musicon, Cultuurschakel, Hiphop Area en Pip.

Het Haags Historisch Museum leidt het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten waarin ruim dertig migrantenorganisaties samenwerken met erfgoedinstellingen als het Haags Historisch Museum, Museon, het Haags Gemeentearchief en de Universiteit Leiden/Haagse Campus om culturele diversiteit en meerstemmigheid in cultureel erfgoed een podium te geven.

Samenwerking rond themajaren

In de afgelopen jaren zijn nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan rondom themajaren zoals Feest aan Zee (2018) en het Mondriaanjaar (2017). Het bracht partijen samen en leidde tot nieuwe initiatieven. Voortkomend uit het Mondriaanjaar organiseert poppodium Paard in 2018 voor de tweede keer het Mondriaan Jazzfestival.

Gemeentemuseum - Piet Mondrian - Victory Boogie Woogie

De themajaren leiden ook tot mogelijkheden voor samenwerking tussen de culturele instellingen in de verschillende gemeenten van de stedelijke regio Haaglanden. 2019 is het themajaar De Gouden Eeuw en daarin staan De jonge Rembrandt (Den Haag) en Pieter de Hoogh (Delft) samen op het programma, een thema dat de historische binnensteden van Den Haag en Delft met elkaar verbindt.

Regiobrede samenwerkingsverbanden zijn ook ontstaan op thema's zoals Science en Art. Zo werkt het Museon op het thema wetenschap en innovatie samen met Science Museum Delft, Naturalis en Museum Boerhaave in Leiden en Universiteit Leiden. Museum Prinsenhof werkt op het gebied van innovatie eveneens samen met de TU Delft.

Ook samenwerking in de popmuziek strekt zich uit in de regio. Zo programmeert het Haags poppodium Paard bijvoorbeeld ook in Theater de Veste in Delft, Cultuurpodium Boerderij in Zoetermeer, Zuiderstrandtheater, Zuiderparktheater en Kunst Onderwijs Organisatie (KOO) in Den Haag. Ook hebben Paard en Cultuurpodium Boerderij samen de intentie om met de specifieke expertise van Boerderij (symfonische rock) grote concerten te organiseren in het nieuwe Onderwijs- en Cultuur Complex in Den Haag.

Op theatergebied weet men elkaar ook te vinden. Zo is Theaterhart een Zoetermeers theatercollectief dat voorstellingen speelt en ontwikkelt waarbij maatschappelijke pro-

blemen worden aangesneden zoals pesten of radicalisering. Ze werken in de regio samen met onder andere Centrum Jeugd en Gezin Den Haag en Jongeren Informatie Punt (JIP).

Kleinere musea zoeken samenwerkingspartners om het publiek te vergroten

Kleinere musea zoeken samenwerkingspartners om het publiek te vergroten. Zo werken Huygens' Hofwijck en Museum Swaensteyn intensief samen met musea in Den Haag en werken Museum Rijswijk, het Louis Couperus Museum en Huygens' Hofwijck samen op het thema Schrijvers uit de regio. Deze samenwerking is ook te zien in het versterken van de basisvoorzieningen in de kleinere gemeenten. De gedeelde bibliotheek in Leidschendam-Voorburg en Rijswijk is hier een goed voorbeeld van.

5. Publiek en diversiteit

Over het aantal bezoekers van de culturele instellingen in de regio als geheel ontbreken gegevens. Van Den Haag zijn ze wel paraat. De culturele instellingen in Den Haag kennen een groot publieksbereik. Het aantal bezoekers is sterk gegroeid, zo blijkt uit de Kerncijfers Den Haag 2018. Vooral onder jongeren. We kijken in dit hoofdstuk naar bezoekersaantallen en diversiteit in onze regio.

De grootste groep bezoekers (72%) van culturele instellingen in de afgelopen 12 maanden zijn jongvolwassenen in de leeftijdsgroep 16-29 jaar, blijkt uit de stadsenquête Den Haag. Zij bezochten de culturele instellingen uit eigen beweging. Onder 75-plussers is cultuurparticipatie het laagst met 55%. De andere leeftijdsgroepen zitten tussen de 66-70%. De ouderen die wel cultuur bezoeken, geven aan vaker te gaan.

Verder is er een duidelijk verschil tussen het bezoek aan een culturele voorziening van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond (45%) en van mensen met een Nederlandse (72%) of westerse migratieachtergrond (78%). Daarbij is een relatie tussen het opleidingsniveau en het bezoek aan culturele voorzieningen.

Publieksstromen

De stedelijk regio Haaglanden kent een zeer dicht en complex patroon van verplaatsingen, blijkt uit het rapport van

fig. Groei bezoekers

Dansles bij het CKC

onderzoekers Tordoir en Poorthuis (2017). De gemeenten zijn onderling sterk verknoopt en lopen in elkaar over. Mensen reizen kriskras door de regio voor werk en voorzieningen. Ook voor het culturele aanbod trekken ze zich weinig van gemeentegrenzen aan. Ze kijken niet naar de locatie, maar naar het aanbod. Zo woont de helft van de bezoekers van Theater de Veste niet in Delft en komt de meerderheid uit de omgeving en uit Den Haag, blijkt uit bezoekcijfers van het theater. Overigens geeft ook een groep mensen aan wel liever in de eigen wijk/gemeenschap te blijven.

Jong en vergrijzing

Elke gemeente in de stedelijk regio Haaglanden heeft een andere bevolkingsopbouw. In Delft zijn de inwoners relatief jong en hoogopgeleid, terwijl Leidschendam-Voorburg opvalt door de grote vergrijzing en het grote aandeel hoogopgeleiden. Den Haag heeft nog weinig met vergrijzing te maken en herbergt zowel hoog- als laagopgeleiden. Zoetermeer houdt het midden: veel inwoners met een middelbare opleiding en geen opvallende vergrijzing of opvallende jonge bevolking¹.

Diversiteit in de stedelijke regio

De gemeenten in de stedelijke regio hebben inwoners met veel verschillende etniciteiten en nationaliteiten. Den Haag wordt steeds 'internationaler' en is volgens de Herfindahl-index² de meest diverse stad van Nederland, zo blijkt uit onderzoek van de WRR³. In heel Nederland is het percentage inwoners met een migratieachtergrond gemiddeld ruim 22%, terwijl dat in Den Haag in 2015 al meer dan de helft van de inwoners van de stad was.

¹ Gebaseerd op ranglijsten in de Atlas voor Gemeenten (2018).

² Die de kans aangeeft dat twee willekeurige personen tot een andere groep behoren

³ De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland, WRR (2018)

Den Haag is van oudsher een stad van aankomst voor zowel de gewortelde inwoners met een migratieachtergrond als voor de vele diplomaten en expats. 53% ⁴ van de inwoners heeft een migratieachtergrond: 18% westers en 35% niet-westers (onder andere Indische/ Indonesisch, Turks, Russisch, Pools, Hongaars, Bulgaars, Marokkaans, Chinees, Indiaas, Zuid-Amerikaans en Afrikaans). Den Haag (en Zoetermeer) hebben een relatief grote groep inwoners van Surinaamse afkomst.

Door de ambassades, NGO's en universiteiten wonen veel expats en internationale studenten en kenniswerkers in Den Haag en de aangrenzende gemeenten. De tuinbouw in het Westland trekt grote groepen arbeidsmigranten uit Oost-Europa. In Den Haag stijgt de groep Midden- en Oost-Europeanen sterk: een ruime verdubbeling in de periode 2002-2017 ⁵.

Ook de andere regiogemeenten Delft, Rijswijk, Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg scoren volgens de Herfindahl-index hoog. In Delft, Rijswijk, Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer heeft 30 tot 34% van de inwoners een migratieachtergrond: 11-22% westers en 11-20% niet-westers. In al deze gemeenten is de groep 'overig niet-westers' de grootste groep ⁶.

Sociaaleconomische index

Westland, Pijnacker-Nootdorp en Midden-Delfland hebben een relatief kleine groep inwoners met een migratieachtergrond, minder dan 20%. En binnen die diversiteit is er weer een enorme grote variëteit in subculturen.

Sociaaleconomische index

Leidschendam-Voorburg, Zoetermeer en Delft scoren relatief hoog op de sociaaleconomische index van de Atlas voor Gemeenten (2018) en Den Haag relatief laag. De index is gebaseerd op acht indicatoren, onder andere het aantal personen in de bijstand, aantal personen met een lage opleiding en het werkloosheidspercentage. Van de vijftig gemeenten staat Leidschendam-Voorburg op de 13de plaats, Zoetermeer op de 19de, Delft op de 20ste plaats en Den Haag op de 43ste plaats.

Den Haag scoort in het bijzonder hoog op het aantal personen in de bijstand, werkloosheid en armoede en laag op participatie van vrouwen. Van de andere gemeenten valt op dat Delft laag scoort op het aandeel laagopgeleiden en de arbeidsongeschiktheid, dat Leidschendam-Voorburg laag scoort op armoede en laagopgeleiden en dat Zoetermeer goed scoort in het percentage banen in de zakelijke en financiële dienstverlening.

⁴ Cijfers hebben betrekking op 2017, CBS.

⁵ Kerncijfers Den Haag 2017.

⁶ In Den Haag 2015 gaat het onder meer inwoners afkomstig uit China, India, Pakistan en Irak.

Zie https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/4613688/1/RIS295680_Bijlage_2_Onderzoek%2C_Strategie_en_Projecten (geraadpleegd op 19 juli 2018).

6. Toekomstige ontwikkeling

Prinsenhof, de kogelgaten

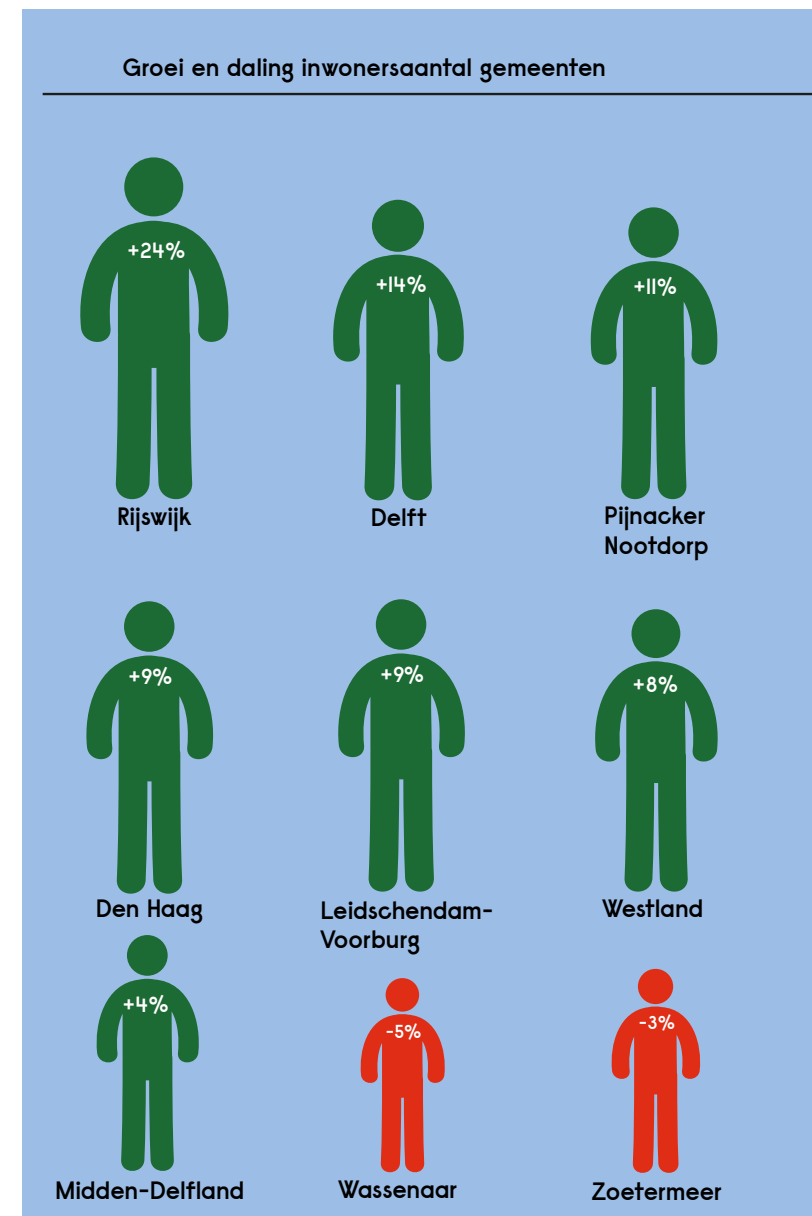
De stedelijke regio Haaglanden groeit tot 2030 met 9% tot bijna 1,2 miljoen inwoners, volgens de laatste landelijke prognoses¹. De economie van Den Haag is echter in vergelijking met Amsterdam, Rotterdam en Utrecht achtergebleven. Belangrijke voorwaarden om de economische groei te vergroten is slim gebruiken maken van de ligging van de stad, een aantrekkelijk woonklimaat creëren en inzetten op kwalitatief goede culturele voorzieningen. Met deze onderstaande initiatieven heeft Den Haag sterke troeven in handen voor een economische spurt. Wat staat er op stapel?

Winst door betere afstemming

De komende jaren moet flink worden gebouwd vanwege de verwachte groei van inwoners en de toename van het aantal eenpersoonshuishoudens. Omdat gemeente Den Haag tegen haar ruimtelijke grenzen oploopt is verdichting noodzakelijk. Volgens Haaglanden, de Metro-poolregio Rotterdam-Den Haag en de Randstad valt winst te behalen door betere afstemming van deze woningbouwopgave, de openbaar vervoerverbindingen, de groenstructuur, de energietransitie, toerisme en de kennis-as Leiden-Den Haag-Delft-Rotterdam². Het gaat om samenwerking

¹ Prognoses van CBS/PBL 2016.

² Zie Gemeente Den Haag. Agenda Ruimte voor de Stad. 2016.

tussen overheden (multilevel governance) en tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen (triple helix).

Internationale stad

Den Haag is sinds jaar en dag het bestuurlijk centrum en is van oudsher een ambtenarenstad. Daarnaast heeft de stad zich ontwikkeld tot internationale stad van vrede en recht. De basis hiervoor gaat ver terug en biedt Den Haag een sterk merk. Den Haag kan zich echter nog meer profileren als internationale stad. Met de Agenda Kenniseconomie (2015) richt de gemeente zich op de ontwikkeling van de clusters: Vrede en Recht, The Hague Security Delta, Finance en Legal, IT/TECH en Energie. Ook worden verbindingen gelegd tussen clusters, zoals smart cities en big data³

Central Innovation District

Het Central Innovation District (CID) moet het economisch hart van Den Haag worden. Dit hoogstedelijk kennisintensief economisch gebied in het Beatrixkwartier, delen van het centrum, De Binckhorst en Laakhaven richt zich op het versterken van de huidige functionele mix van bedrijven, kennisinstellingen en creatieve bedrijvigheid. CID biedt een waardevol productieklimaat voor kunst en cultuur. BINK36 is nu al het grootste bedrijfsverzamelgebouw voor ondernemers, startups en (kleinere) culturele instellingen.

Den Haag heeft sterke troeven in handen voor een economische spurt

Museumkwartier

Ook moet het Museumkwartier in het noordelijk deel van de binnenstad bij het Binnenhof, de Hofvijver en het Lange Voorhout meer internationale aantrekkingskracht krijgen. In het Museumkwartier liggen de musea Mauritshuis, Escher in het Paleis, Museum Meermanno, Gevangenpoort, Galerij Willem V, Haags Historisch Museum en Museum Bredius en de theaters Diligentia en Het Nationale Theater. Een aantal gebouwen, waaronder de voormalige Amerikaanse ambassade, staat leeg en biedt kansen voor versterking van het culturele profiel. Escher in het Paleis, het Kinderboekenmuseum/ Literatuurmuseum en West Den Haag hebben plannen voor gebruik van de leegstaande ruimtes.

³ Zie ook Raspe, O. en Van den Berge, M (2018). *De economie van Den Haag*. Planbureau voor de Leefomgeving.

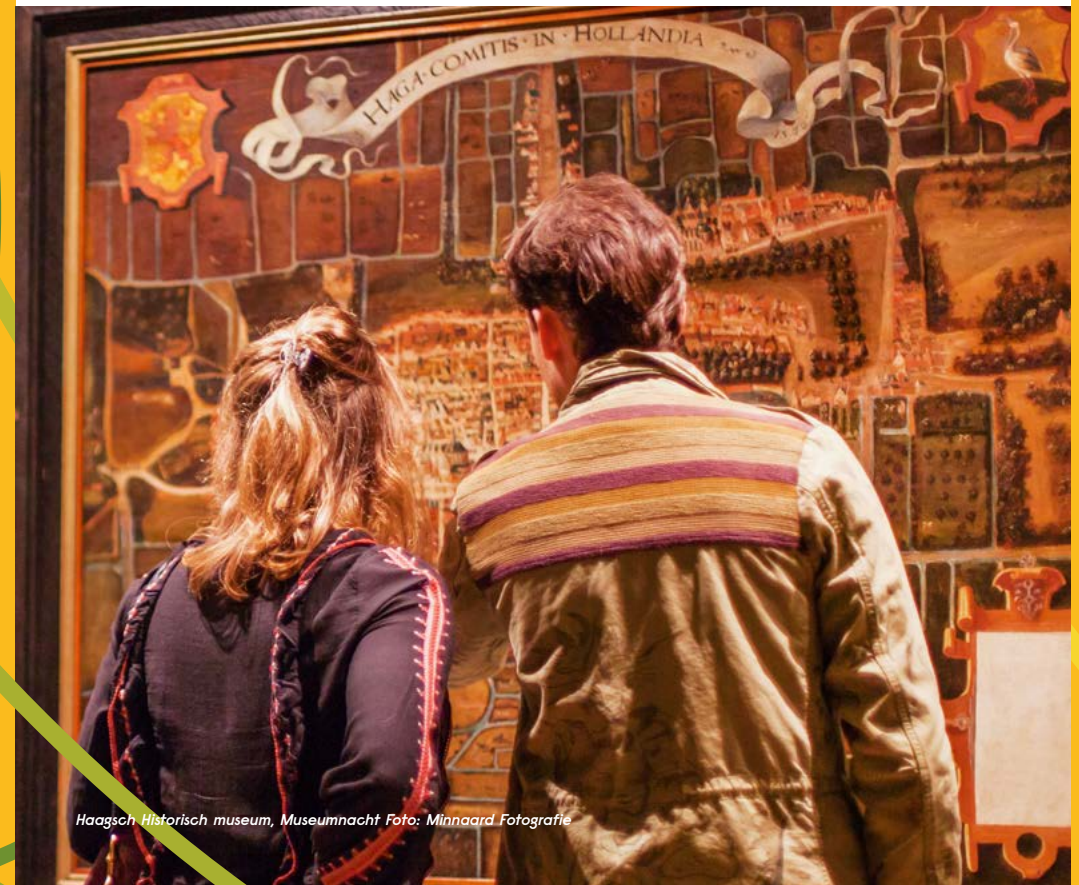
Onderwijs- en Cultuurcomplex (OCC)

Het nieuwe Onderwijs- en Cultuurcomplex (OCC) wordt vanaf 2021 het kloppende culturele hart voor stad en regio, samen met de andere instellingen rond het Spuiplein zoals Filmhuis Den Haag, Theater aan het Spui, de Nieuwe Kerk en de Centrale Bibliotheek. In het OCC komen de internationale topinstellingen: het Residentie Orkest, het Nederlands Dans Theater, het Koninklijk Conservatorium en de Stichting Dans- en Muziekcentrum Den Haag. Het OCC is een ontmoetingsplaats van disciplines en ondersteunt de internationale uitstraling van de stad. Het OCC is een podium, opleidingsinstituut en productiehuis ineen en is als zodanig uniek in de wereld. Poppodium Paard gaat popconcerten programmeren in de grote zaal van OCC, goed voor ruim 2.500 bezoekers. Ook dat is uniek in deze regio.

Poppodium Paard, Symphonic Junction & Residentie Orkest,
Fotograaf: Jan Rijk

7. Onderscheidende kracht

Wat is sterk en onderscheidend aan de stedelijke regio Haaglanden in de Nederlandse context?

De kracht van onze regio bestaat uit de volgende vijf elementen: 1) stedelijke regio aan zee, 2) vrede, recht en regeren, 3) grote diversiteit aan inwoners en (potentieel) publiek, 4) opbouw culturele sector en 5) cultuureducatie, talentontwikkeling en makersklimaat. Hieronder gaan we dieper in op deze punten.

1. Stedelijke regio aan zee

Kunst en cultuur verhouden zich tot ons landschap. De stedelijke regio Haaglanden is de enige stedelijke regio in Nederland die in de volle lengte aan onze Noordzee grenst met het Nationaal Park de Hollandse Duinen als parel. Kunst en cultuur verhouden zich tot dit landschap en dat leidt tot speciale culturele producties, festivals, erfgoed, landart en presentaties. En kansen voor toerisme en cultuurmarketing. Mooi voorbeeld is Feest aan Zee in 2018 met een mix van concerten, festivals, thematentoonstellingen en activiteiten. Deze viering van 200 jaar badcultuur in Den Haag trekt verschillende publieksgroepen aan.

Holland in het klein

De stedelijke regio Haaglanden is Holland in het klein. Van de rijke cultuurhistorie in Den Haag tot dynamiek in groei-

stad Zoetermeer, van de economische motor van Nederland in het Westland tot de rust in de villawijken in Wassenaar en van de sporen van de Romeinen in Voorburg tot het wereldwijd bekende Delfts Blauw en ruimte-innovaties in het spacelab in Delft. Onze regio heeft alles in huis: Moderne architectuur van departementen, gerenommeerde universiteiten en hogescholen, grote innovaties in de glastuinbouw, een nationaal bestuurscentrum, internationale NGO's, koninklijke paleizen en landgoederen.

Kunst en cultuur verhouden zich tot dit landschap aan zee

Steden van vele kernen en creatieve centra

Op stadsniveau, binnen Den Haag en Delft, is de variëteit aan wijken met een eigen identiteit groot. De acht Cultuurankers, culturele ontmoetingsplekken in de stadsdelen van Den Haag, geven die identiteiten een gezicht met een toegankelijk, verbindend en divers programma. Verspreid over de stad en de regio zijn verschillende creatieve en culturele centra (in wording) zoals het Spuikwartier met het nieuwe Onderwijs- en Cultuurcentrum (OCC),

het Museumkwartier, het cluster Haags Gemeente Museum/ GEM/ Fotomuseum Den Haag/ Museon en Omniversum, De Binckhorst, De Elektriciteitsfabriek en in Delft bijvoorbeeld Lijm & Cultuur.

De stedelijke regio Haaglanden is Holland

2. Vrede, recht en regeren

Internationale stad van Vrede en Recht

Den Haag is de internationale stad van Vrede en Recht met ambassades en vele internationale organisaties en is de tweede VN-stad ter wereld. Dat inspireert de kunst- en cultuursector. Kunst en cultuur kunnen voor ontmoetingen en verbinding zorgen en het internationale karakter van de stad vertalen naar menselijk niveau. Zo is het thema Vrede en Recht terug te zien in het programma van Stroom, Filmhuis Den Haag en het Just Peace Festival ter viering van de Dag van de Vrede op 21 september. Het project 'De Alternatieve Veiligheidsraad' van Humanity House, Het Nationale Theater en Instituut Clingendael heeft geleid tot de 'Nacht van het Conflict' in december 2018.

Nationale stad van de parlementaire democratie

Macht en democratie zijn ook inspiratiebronnen voor culturele organisaties en makers, wat tot uiting komt in voorstellingen, exposities en festivals. Den Haag is de stad van de regering en het parlement, het politieke centrum van Nederland en de vestigingsplaats van departementen en alle (belangen) organisaties de daarbij horen.

Stedelijke regio van de Oranjes

Deze stedelijke regio is al eeuwenlang verbonden met het Koningshuis en de daaraan voorafgaande Republiek met haar stadhouders. De regio heeft een Koninklijk karakter dat terugkomt in monumenten, verhalen en collecties, maar ook in tradities. Zo is Den Haag jaarlijks het toneel van Prinsjesdag met de troonrede, de rijtoer en balkonscène op het Paleis Noordeinde, is Wassenaar de woonplaats van de Koning, is in de Nieuwe Kerk in Delft de Koninklijke grafkelder van de Oranjes en komt geschiedenis van Willem van Oranje tot leven in het Museum Prinsenhof.

3. Grote diversiteit inwoners

De grote diversiteit in herkomst, opleiding, leeftijd, inkomen, geloofsovertuigingen en leefstijlen is een van de belangrijkste onderscheidende kenmerken van deze stedelijke regio. Die diversiteit is zichtbaar in de verschillende wijken en centra in de stedelijke regio en zorgt vooral in

Den Haag voor scheidslijnen in arm en rijk, het zand en het veen, de Hagenaar en de Hagenees. De dagelijkse realiteit is hierdoor complex, schurend en inspirerend. Het zet aan tot denken en maakt dat kunst en cultuur dicht bij de inwoners zal moeten komen. Tegelijkertijd put de cultuursector inspiratie uit de culturen die hier aanwezig zijn. Zo doet Het Nationale Theater in Den Haag onderzoek voor eigen (internationale) producties. Een goed voorbeeld is ‘The Nation’ waarvoor het gezelschap sprak met bewoners, politie, wijkcentra en scholen in de Schilderswijk.

4. Kunst en cultuur stevig geworteld en zeer gevarieerd

Topinstellingen

Een omvangrijke groep culturele organisaties is door de lange aanwezigheid diepgeworteld in stad en regio. Denk aan het Residentieorkest (1904), het Nederlands Danstheater (1959), De Haagse Comedie als voorloper van Het Nationale Theater (1947), het Haags Gemeentemuseum (1866), Panorama Mesdag (1881), het Museon (1905), Museum Prinsenhof in Delft (1911), popodium Paard en Filmhuis Den Haag (begin jaren '70) en Korzo (1980). Verder is de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) de oudste academie van Nederland en is Meermanno het oudste museum van het boek ter wereld. Samen met de ‘jonge’ topinstellingen zoals Het Kinderboekenmuseum (1994) en presentatie-instelling

West (2007) vormen zij de top van de culturele infrastructuur van onze regio. Zij zijn zich blijven vernieuwen en hebben zich steeds opnieuw weten te verhouden tot de veranderende samenleving.

...het zand en het veen, de Hagenaar en de Hagenees

Fijnmazig netwerk

Den Haag en de andere gemeenten kennen een enorme variëteit aan jonge en oudere culturele organisaties, tijdelijke initiatieven en makers. Zij vormen een fijnmazig netwerk van grote en kleine culturele instellingen, die de hartslag van de directe omgeving voelen en daarop in (willen) spelen. Er ontstaat steeds meer kruisbestuiving tussen top en basis, tussen cultuursector en de buurt en tussen kunst en cultuur en andere maatschappelijke domeinen.

In het rijke weefsel zijn alle cultuurdisciplines goed vertegenwoordigd, waarbij de nadruk ligt op de dans, muziek, theater, musea, hedendaagse kunst en film, in deze stedelijke regio zijn alle ketens (in potentie) aanwezig. De Cultuurankers en andere (informele) platforms spelen hierin een verbindende rol.

5. Cultuureducatie, talentontwikkeling en makers

Cultuureducatie heeft een groot bereik in het onderwijs. Dat geldt voor het basisonderwijs en vanaf 2019/2020 ook voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het Residentie Orkest trekt bijna een derde van zijn bezoekers via hun educatieprogramma. Ook de Cultuurankers spelen een belangrijke rol in de cultuureducatie.

Cultuurcampus

Onderscheidend is de Cultuurcampus op de Johan de Witt Scholengemeenschap (outsourcen van kunstonderwijs) en de School voor Jong Talent van de Hogeschool der Kunsten Den Haag, waar leerlingen vanaf groep 7 regulier onderwijs combineren met een vooropleiding muziek, dans en beeldende kunst.

Filmeducatiehub

Nieuw is het initiatief voor de regionale Filmeducatiehub van Filmhuis Den Haag¹. De hub zou graag samenwerking met de scholen in de stedelijke regio werken aan filmeducatie en mediaonderwijs voor jongeren van 4 t/m 25 jaar. Ook zou de hub de regionale talentontwikkeling in film en media willen stimuleren. Momenteel bereikt Filmhuis Den Haag jaarlijks ruim 17.000 jongeren middels hun educatieactiviteiten, een uitstekende basis voor verdere uitbreiding om filmeducatie aan jongeren aan te bieden en de audiovisuele positie van Den Haag verder te versterken.

MAAK

Het Nationale Theater heeft een breed aanbod voor educatie; in 2018 bereikt Het Nationale Theater 50.000 jongeren. MAAK, een vernieuwend initiatief van Het Nationale Theater, is een laboratorium in het onderwijs waaraan honderden makers uit het land deelnamen.

Dutch Innovation Factory

De Haagse Hogeschool begon in 2003 met de Academie voor IT & Design (tegenwoordig Faculteit IT & Design) in Zoetermeer, in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven in Zoetermeer. De opleiding HBO-ICT is gevestigd in de Dutch Innovation Factory in Zoetermeer waar het draait om ontmoeten, ondernemen, onderzoek en onderwijs.

¹ Aanvraag is door Filmhuis Den Haag en Theater Lux Nijmegen gezamenlijk ingediend voor de regio's Den Haag en Arnhem/Nijmegen

De verbinding tussen ICT-bedrijven onderling met ICT-onderwijs en -onderzoek is uniek in Nederland en creëert bovendien gunstige voorwaarden voor starters.

Hogeschool der Kunsten

De Hogeschool der Kunsten Den Haag heeft samen met de Universiteit Leiden een eigen onderzoeksinstituut: Academy of Creative and Performing Arts (ACPA), ondergebracht bij de Faculteit der Geesteswetenschappen. ACPA biedt academisch onderwijs voor kunststudenten en kunstonderwijs voor studenten aan de universiteit. Verder organiseert het culturele evenementen op het snijvlak van kunst en kennis. Uniek in Nederland is dat kunstenaars promotieonderzoek kunnen doen aan de Universiteit Leiden en kunnen 'promoveren in de kunsten'. ACPA heeft een wetenschappelijk kernteam van drie hoogleraren en drie universitair docenten. Zij begeleiden de ruim zestig promovendi.

De Hogeschool is een ambassadeur voor Den Haag in het buitenland door deelname aan de Salone di Mobile in Milaan en door samenwerking en uitwisseling met de prestigieuze Juilliard School of Performing Arts in New York. De Hogeschool heeft gezamenlijke masterspecialisaties en een educatieve samenwerking met onder andere het Residentie Orkest, Slagwerkgroep Den Haag, diverse Haagse ensembles via de Ensemble Academie. Tussen de gemeente

Den Haag en de Hogeschool der Kunsten is een convenant getekend waarin beide partijen zich inzetten om het (inter)nationale kunst- en maakklimaat nog verder te versterken.

Jonge makers

De aanwezigheid van Het Nationale Theater trekt jonge theatermakers naar Den Haag. Dankzij de samenwerking met de toneelopleidingen in Nederland komen studenten in Zaal 3 werken en geven zij daar hun eindpresentaties. Korzo, als productiehuis van de dans, trekt ook jonge dans- en theatermakers naar de stad. Samen met het grote aantal beeldende kunstenaars, vormgevers, musici, schrijvers en dansers is Den Haag in deze stedelijke regio de hoofdstad van de makers, de artistieke platforms, het experiment, de kleinschalige productie en presentatie.

De Haagse Cultuuracademie

Onderscheidend is verder De Haagse Cultuuracademie, een leernetwerkinitiatief voor jonge professionals en een initiatief van theater De Vaillant en CultuurSchakel. Deelnemers wisselen netwerk, kennis en expertise uit. De Haagse Cultuuracademie wil op deze manier dat de cultuursector de diversiteit in de stad in meer opzichten gaat weerspiegelen.

8. Uitdagingen en kansen

Animaris Omnia op het strand, 2018, kunstenaar en foto: Theo Jansen

Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in de stedelijke regio, de samenstelling van de culturele infrastructuur, de ambities van de overheden en de culturele instellingen en dat wat deze stedelijke regio onderscheidt van de rest van Nederland, komen we tot drie uitdagingen waarin we als overheden en cultuursector komende jaren samen willen werken met het ministerie van OCW.

De drie uitdagingen zijn:

- 1) het verbreden van het publieksbereik;
- 2) ruimte creëren voor makers en innovatie;
- 3) het vergroten van zichtbaarheid door meer samenwerking.

Hieronder lichten we de drie punten toe.
Bij elk punt hoort een proeftuin.

I. Uitdaging: Verbreden van het publieksbereik

Wij willen alle publieksgroepen bereiken en als culturele sector actueel, urgent en maatschappelijk betrokken blijven. De kansen die wij zien om het publieksbereik te verbreden is door in te zetten op diversiteit als kracht, culturele instellingen te vernieuwen, om van elkaar te leren, om de bereikbaarheid te verbeteren en de kennis van het publiek te vergroten. En de in Den Haag succesvolle Cultuuranker-methodiek naar de regio uit te breiden in een proeftuin.

DSN Blended

Kans: diversiteit als kracht

Om nieuwe publieksgroepen te bereiken, moeten we meer rekening houden met grote diversiteit (in herkomst, opleiding, leeftijd et cetera) en moeten we nieuwe publieksgroepen daadwerkelijk betrekken bij programma, publiciteit en personeelssamenstelling. Dat vraagt om vernieuwingskracht van instellingen. En vraagt om nieuwe makers, nieuwe manieren van produceren en programmeren, nieuwe manieren van publieksbenadering en misschien zelfs nieuwe manieren van opleiden van makers en docenten.

Er zijn al goede voorbeelden hoe om te gaan met diversiteit

Vrijwel elke organisatie ziet het belang hiervan in, maar gaat er anders mee om. We kunnen daarin van elkaar leren. Instellingen geven aan onvoldoende kennis te hebben om een diverse doelgroep te bereiken en zeggen relatief weinig personeelsleden met een migratieachtergrond te hebben, blijkt uit onderzoek van de Erasmus Universiteit naar culturele diversiteit in de cultuursector in Den Haag (2018).

Er zijn al goede voorbeelden hoe om te gaan met diversiteit. Zo brengt het Netwerk Erfgoed Migranten in het Haags Historisch Museum migranteninitiatieven en gevestigde Haagse erfgoedinstellingen bij elkaar, nam het Dans- en Muziekcentrum een stadsprogrammeur aan en versterkte poppodium Paard zich met een programmeur voor stedelijke doelgroep-programmering. Verder is Het Nationale Theater mede-initiatiefnemer van 'Theater Inclusief' en ontwikkelde het programma 'HNT Onbeperkt' om de toegankelijkheid voor mensen met een beperking te verbeteren. Ook werken de Cultuurankers, de bibliotheken in Den Haag en de andere gemeenten samen met groepen in de wijken aan co-creaties en benaderen Het Gemeentemuseum, Het Nationale Theater en het Residentie Orkest bewoners actief om hen kennis te laten maken met kunst en cultuur.

We willen op dit onderwerp intensiever samenwerken en kennis uitwisselen en samen met het ministerie en de cultuurfondsen eventuele belemmeringen in de subsidievoorwaarden wegnemen. Nu wordt een uitbreiding van activiteiten van grotere culturele instellingen binnen de regio soms verhinderd door die voorwaarden. Ook zullen we de financiële verantwoordelijkheid in de samenwerking tussen culturele instellingen en Cultuurankers en bibliotheken verhelderen.

Stichting Aight, het nieuwe Panorama, artwork: SOGO

Kans: betere bereikbaarheid

We kunnen ook meer publiek bereiken door het openbaar vervoer te verbeteren. De Randstadrail verbindt Den Haag met Zoetermeer en Rotterdam, maar de soms beperkte reistijden in avond en weekend nodigen niet uit dit vervoermiddel te kiezen voor bezoek aan culturele instellingen. Ook versterking van tramlijn 1 van Scheveningen via Den Haag naar Delft is in dit opzicht welkom.

Kans: Cultuurankers

Ook kunnen we het publieksbereik verbreden door de Cultuuranker-methodiek uit te breiden. Dankzij de laagdrempelige programmering van de Cultuurankers in de wijk vormen zij de ideale locatie voor mensen voor wie

kunst en cultuur niet vanzelfsprekend is. Doordat de Cultuurankers ook samenwerken met andere culturele instellingen in de stad vormen zij een springplank van wijk naar stad en andersom. Wij willen de komende jaren de samenwerking tussen de Cultuurankers en andere culturele instellingen intensiveren en de methodiek van Cultuurankers naar de regio uitbreiden.

Kans: Ruimte voor het informele

Verschillende culturele platforms staan 'met hun voeten in de straat' en zijn vertrouwd zijn met de culturele uitingen als hiphop, urban, erfgoed, spoken word, popmuziek, straatkunst et cetera. Zij zien talent dat anders niet gezien wordt.

De culturele activiteiten die hieruit ontstaan spreken vaak doelgroepen aan die (nog) niet bereikt worden. Wij willen samen met OCW en de cultuurfondsen deze vormen van maken en opleiden meer aandacht en ondersteuning geven in het beleid en de programma's cultuureducatie en talentontwikkeling.

Kans: Kennis van publiek

De ervaring met de uitbreiding van bestaande doelgroepen en het bereik van nieuwe doelgroepen willen wij verzamelen, bundelen en delen. De kennis van het (potentiële) publiek kan beter. Een goed voorbeeld hoe dat beter kan, is de aanpak van Rotterdam Festivals en het gebruik van het Mozaïekmodel (leefstijlen). Een aanpak die bijvoorbeeld ook al door Zoetermeer wordt toegepast.

De gemeente Den Haag start in 2019 met het doelgroepenonderzoek. Den Haag en Zoetermeer willen onderzoeken hoe de gehele regio hiervan kan profiteren.

Proeftuin verbreden publieksbereik: Cultuurankers in de regio

Wij nodigen het ministerie van OCW en de cultuurfondsen uit om samen te werken op de kansen voor meer en breder publiek die we hierboven hebben beschreven. Het past in de doelstelling van OCW om nieuwe cultuur en makers meer ruimte geven en zo cultuur voor iedereen toegankelijk te maken. Ter voorbereiding daarvan dragen wij voor 2019 en

2020 de volgende proeftuin voor: Proeftuin Cultuurankers in de regio.

Het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft in april 2018 de regeling MeeMaakPodia gelanceerd. Deze regeling en de gelden die beschikbaar komen voor de proeftuinen gebruiken we voor de verdere ontwikkeling van ons beleid - de inzet van de Cultuurankers en de binnenstedelijke instellingen op een divers en breder publiek - en een regionale kennisdeling. Hiermee kunnen instellingen uit de regio delen in de Cultuuranker-methodiek en ontstaat er een regionaal netwerk van Cultuurankers.

**Geef ruimte
aan een nieuwe
generatie makers,
zodat het
cultuurbeleid
bij de tijd blijft**

Initiatieven voor MeeMaakPodia bieden ruimte staan dicht bij de gemeenschap en geeft ruimte aan een nieuwe generatie makers, zodat het cultuurbeleid bij de tijd blijft en het aanbod aantrekkelijk blijft voor de gehele bevolking. We willen deze initiatieven aanjagen door per gehonoreerd project van het Fonds voor Cultuurparticipatie een extra financiële injectie te geven vanuit de middelen die vanuit het ministerie beschikbaar komen voor de proeftuinen.

De beoogde samenwerkingspartners zijn: Fonds Cultuurparticipatie en Fonds1818. In Den Haag: de Cultuurankers, CultuurSchakel, het Haags Historisch Museum, Residentie Orkest, Aight, Musicon, Zuiderstrandtheater en Het Nationale Theater. In de regio: gemeente Zoetermeer en het Westland (Cultuurweb) en gemeente Leidschendam-Voorburg (Theater Ludens) hebben aangegeven meer te willen leren van de Cultuuranker-methodiek. Kunst in de wijken/ Wijk- & Stadsprojecten/ DelftsPeil in Delft en een culturele organisatie in gemeente Westland.

2 Uitdaging: Ruimte voor makers en innovatie

In onze stedelijke regio is Den Haag de stad waar makers tot bloei komen. Het maakklimaat en de vele culturele organisaties dragen bij aan de innovatie in de stad en de regio. De komende jaren willen we het maakklimaat nog beter maken, de uitwisseling tussen makers in Den Haag en culturele organisaties in de omliggende gemeenten vergroten en om als culturele sector nog meer bij te dragen aan innovatie en het vestigingsklimaat in de stedelijke regio. Daar hoort de

proeftuin bij: Versterken en verduurzamen lokale en (inter) nationale talentontwikkeling & vestigingsklimaat.

Kans: Hele keten van belang

Voor talentontwikkeling is de hele keten van belang. De kwaliteit van de docenten in onderwijs en vrije tijd is daarbij essentieel. Ook de verbinding van de grote instellingen en de kunstvakopleidingen met kleinere spelers is cruciaal voor de talentontwikkeling en een vitaal makersklimaat in Den Haag. De Hogeschool der Kunsten Den Haag leidt top-talenten op. In combinatie met de vestiging van de Universiteit Leiden Campus Den Haag en de andere hogescholen wordt Den Haag steeds meer een studentenstad.

Het innovatief vermogen van de culturele instellingen is groot

Kans: Aanwas nieuwe kunstenaars en andere makers

Om talent, creativiteit en innovatie te stimuleren, versterken we de cultuureducatie in het voortgezet onderwijs en intensiveren we talentontwikkeling door samenwerking tussen Hogeschool der Kunsten, culturele instellingen

en overheden. Wij willen onze inzet om atelierplekken en broedplaatsen te vestigen voortzetten, ruimte blijven bieden aan kunststudenten in de stad en de faciliteiten voor hybride kunstpraktijken en productie bieden.

De gemeente Den Haag kent verschillende subsidieregelingen waar instellingen bij kunnen aanvragen, van broedplaatsen tot cultureel ondernemerschap. De laatste regeling stimuleert instellingen om zich nog verder te professionaliseren en derde geldstromen te vergroten. Binnen de stedelijke regio starten wij samenwerking en afstemming over cultuureducatie, talentontwikkeling en het kunstenaarsklimaat.

Kans: Culturele en artistieke innovatie

Het innovatief vermogen van de culturele instellingen is groot. Dat is zichtbaar in de wijze waarop de culturele instellingen zich verhouden tot complexe maatschappelijke vraagstukken zoals demografische ontwikkeling en diversiteit en in de samenwerking met universiteiten. Die innovatie willen we nog verder vergroten door de culturele instellingen en makers uit te dagen te reflecteren op thema's zoals Vrede en Recht, maar ook door de samenwerking tussen culturele organisaties, makers, universiteit Delft en hogescholen op het gebied van innovaties in de tuinbouw, bioscience, cybersecurity en big data te stimuleren.

Proeftuin Ruimte voor makers en innovatie: Internationale hub voor makers en talent

Wij nodigen het ministerie van OCW en de cultuurfondsen uit tot samenwerken om de hiervoor geformuleerde kansen verder te verzilveren. Het past in de doelstelling van OCW om meer ruimte geven aan nieuwe cultuur en makers en een relatie te leggen met 'een veilige haven voor cultuur om te kunnen reflecteren op de samenleving en haar burgers waarop ook kritiek geleverd kan worden'. Ter voorbereiding daarvan dragen wij voor 2019 en 2020 de volgende proeftuin voor: Internationale hub voor makers en talent.

Het College van Bestuur van de Hogeschool der Kunsten en de gemeente Den Haag ondertekenden in 2018 een vierjarig convenant. Partijen pleiten voor een sterk creatief en innovatief makers- en cultuurklimaat waarmee het vestigingsklimaat voor makers, jonge professionals en daarmee ook bedrijven wordt versterkt. Inzet is talentontwikkeling, innovatie en versteviging van de kennisketens tussen het bedrijfsleven, de overheid en kennisinstellingen. Voor de ontwikkeling van het Central Innovation District (CID) vormt zich al een kenniscoalitie tussen de Universiteit Leiden, de Technische Universiteit Delft, de Haagse Hogeschool en de gemeente Den Haag.

Met deze proeftuin willen de Hogeschool der Kunsten, Universiteit Leiden, Technische Universiteit Delft, gemeente Delft, gemeente Den Haag, Stimuleringsfonds Creative Industrie, Mondriaanfonds en de culturele instellingen die talentontwikkeling tot doel stellen, onderzoeken hoe het bestaande convenant kan worden uitgebreid naar de regio en kan aansluiten bij de afspraken tussen TU Delft, gemeente Delft en culturele instellingen.

In het bestaande convenant wordt de samenwerking gezocht tijdens een aantal gezichtsbepalende evenementen zoals de Dutch Design Week Eindhoven en Art Rotterdam, het ontwikkelen van internationale studiebeurzen en beschikbaar stellen van atelierruimte. Muziek, mode, dans en beeldende kunst opereren op een internationaal speelveld, net zoals technologie, design, architectuur en stedenbouw etc. Het doel is dat deze regio dé vestigingsplaats wordt voor internationaal creatief toptalent waarmee het economisch potentieel en het internationale karakter van de stedelijke regio verder wordt versterkt.

3. Uitdaging: Zichtbaarheid en samenwerking

Door de grote bekendheid onder Nederlanders van Den Haag als regeringsstad en als de regio van Oranje blijft de kunst en cultuur in deze stedelijke regio nog te veel buiten beeld. Dat is gezien de rijkdom niet terecht. We willen onze kunst en cultuur zichtbaarder maken en het beeld van rijke kunst- en cultuurregio verder te versterken.

De kansen daarvoor talrijk door samenwerking op thema's, collectieve cultuurmarketing en onze paradepaardjes beter over het voetlicht brengen. Daar hoort proeftuin Festival aan Zee bij.

Kans: Thematische samenwerking

De stedelijke regio deelt drie grote onderscheidende thema's die voor de cultuursector aanleiding zijn om een gezamenlijk programma op te zetten. Voorbeeld is het recente Feest aan Zee inclusief de lessen die daarbij zijn opgedaan. Ook zijn dat de thema's Vrede en Recht (internationale positie) en Oranje. Zo is het in 2020 bijvoorbeeld, 75 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog eindigde en bestaan de Verenigde Naties 75 jaar. Een uitgelezen moment voor een aansprekende programmering die (internationaal) bezoekers trekt. Een ander moment is de opening van het Onderwijs- en Cultuurcomplex (OCC) in Den Haag. Wij willen in een vroeg stadium de thema's verder verkennen zodat gemeenten en instellingen op elkaar aansluiten en elkaar versterken. Hierbij willen we samenwerken met de rijksoverheid (naast OCW ook andere ministeries) en de cultuurfondsen. Dat past bij de doelstelling van het cultuurbeleid van het rijk om de internationale positie van organisaties en makers te versterken.

Kans: Collectieve cultuurmarketing

Om de zichtbaarheid als cultuurregio nog verder te vergroten werken we samen met The Hague Marketing en het NBTC aan cultuurmarketing en het aantrekken van het internationaal cultuurtoerisme. Naast bovengenoemde evenementen ligt

hier een grote kans voor de samenwerkende musea in de regio. The Hague Marketing kan hierbij samenwerken met de marketingorganisaties in de andere gemeenten van deze stedelijke regio.

Kans: Paradepaarden

Tot slot zullen wij het (inter)nationale bereik van ons grote culturele instellingen meer voor het voetlicht brengen en zullen die instellingen zich als 'gevestigd in de stedelijke regio Haaglanden' profileren. Ook hierin zullen de marketingorganisaties een rol spelen. Een goed voorbeeld is de uitreiking van de nationale dansprijzen in oktober 2018: de Zwaan voor de beste danser ging naar een danser van NDT, de Zwaan voor de beste productie naar een coproductie van Korzo en de prijs voor jong talent naar een choreograaf van Korzo.

Proeftuin Zichtbaarheid en samenwerking: Festival aan Zee

Wij nodigen het ministerie van OCW, eveneens gevestigd in deze stedelijke regio, van harte uit tot samenwerken om de hiervoor geformuleerde kansen verder te verzilveren. Naast de samenwerking op de langere termijn stellen wij de volgende proeftuin voor: Festival aan Zee.

In juni 2018 werd een aantal bestaande en nieuw ontwikkelde culturele evenementen gebundeld onder de titel Festival aan Zee. Aanleiding was de viering van 200 jaar badplaats.

Veel activiteiten vonden plaats aan of bij het strand of in de duinen, zoals bijvoorbeeld de Carmina Burana van Festival Classique (op het strand), de circusvoorstelling Halka (in het Beach Stadium), de muziek-theatrale wandeling Liefdeskuren (dwars door Scheveningen) en het festival DuneArts met beeldende kunst, literatuur en muziek (in de duinen bij Dunea). Ook waren er activiteiten zoals het waterspektakel Ondine in de Koninklijke Schouwburg, een surffilmfestival in en rond Filmhuis Den Haag en de opening van het WK Zandsculpturen op het Lange Voorhout. Ook een groot aantal musea werkte mee met aan de zee gewijde tentoonstellingen.

Wij willen het concept Festival aan Zee de komende jaren verder uitwerken

Wij willen het concept Festival aan Zee de komende jaren verder uit te werken en aansluiten bij de regio. Met een Festival aan Zee dragen we bij aan de zichtbaarheid en promotie van een stad en regio die zich onderscheidt door de ligging aan zee, in de natuur en in het verlengde daarvan door aandacht voor water, klimaat, duurzaamheid en innovatie.

Museum Beelden aan Zee, Zadkine aan Zee

Maar ook in cultureel-artistische zin is het concept Festival aan Zee onderscheidend omdat het werk van kunstenaars en culturele instellingen uit (de regio) Den Haag centraal staat. Het festival is een gebundelde presentatie, waarbij de actieve betrokkenheid van de eigen culturele instellingen de belangrijkste succesfactor is. Die culturele instellingen worden uitgedaagd om bij voorkeur nieuw werk te maken, op bijzondere locaties en thematisch.

Juist die thematische aanpak maakt het mogelijk om de komende edities de hele stad en de regio te betrekken, bij-

voorbeeld via Cultuurankers en bibliotheken, maar ook met cultuureducatieve programma's in het onderwijs zodat het festival bijdraagt aan de versterking van de maatschappelijke rol van kunst en cultuur. En last but not least kan een Festival aan Zee ook uitgroeien tot een toeristische trekpleister, net voor het hoogseizoen begint.

De bestaande Stichting Stad aan Zee (opgericht voor Feest aan Zee) kan een bestuurlijk en organisatorisch vehikel zijn. The Hague Marketing zou partner kunnen zijn voor het aantrekken van bezoekers van buiten. Financiering zou moeten komen vanuit de proeftuin, maar mogelijk ook vanuit evenementenbeleid/ toerisme/ cultuur en vanuit eigen bijdragen van de deelnemende instellingen.

Stichting Aight, Het Nieuwe Panorama, Feest aan Zee

Bijlage: Gesprekspartners

Het Cultuurprofiel is tot stand gekomen met medewerking van vertegenwoordigers van culturele instellingen en overheden. Die medewerking bestond uit deelname aan klankbordgroepen, groepsinterviews en een op een interviews. Verschillende personen namen deel aan meer bijeenkomsten en/of reageerden op conceptversies van het Cultuurprofiel.

Aight/GUAP/Haags Hiphop Centrum (Peter Oostinga)
 Aight/Haags Hiphop Centrum (Max Mollinger)
 Aight/The Hague Street Art (Angelique de Steur)
 Another Kind of Blue (Hans Brouwer)
 Bibliotheek Den Haag- Ypenburg (E. Aydin-Hastan)
 CKC Zoetermeer (Susan Langeveld)
 Cultuurmakelaar Leiden (Mirjam Flik)
 Cultuurschakel Den Haag (Marijn Cornelis, Joan Biekman)
 Dakota Theater (Marieke van Oudheusden)
 Dans en Muziekcentrum/Zuiderstrandtheater (Geesje Prins, Henk Scholten)
 De Mesdag Collectie (Wite de Savornin Lohman)
 Dutch Don't Dance Division (DDDD) (Rinus Sprong)
 Filmhuis Den Haag (Geke Roelink)
 Gemeentemuseum Den Haag (Hans Buurman, Anne de Haij)
 Haagse Cultuuracademie (Lisa Walcot)
 Haags Historisch Museum (Marco van Baalen)
 Haags Historisch Museum /Netwerk Erfgoed Haagse Migranten (Kiran Sukul)
 Haags Gemeentearchief (Ellen van der Waerden)

Hogeschool der Kunsten/College van Bestuur (Marieke Schoenmakers)
 Hogeschool der Kunsten/KABK (Anja van Keulen, Nienke van Beers)
 Hogeschool der Kunsten/KC Dansvakopleiding (Jan Linken en Catharina Boon)
 Holland Dance Festival (Samuel Wuersten, Cecile Stulemeijer)
 Jeugddansgezelschap Lonneke van Leth (Lonneke van Leth)
 Koninklijke Bibliotheek (Anouk Janssen)
 Kalpana Arts Reimagined
 KOO Kunstonderwijs (Gert Jan Bots)
 Korzo (Gemma Jelier, Nathalie Decory, Marieke van Oosten)
 Laaktheater (Ricky Middendorp)
 Het Literatuurmuseum (Aad Meinderts, Ingrid Verkiel)
 MEYER-CHAFFAUD Dance Company (Onno Ephraim)
 Museum Meermannno (Sandra Bechtholt)
 Museum voor Communicatie (Sara-Jane Earl)
 Museon (Marie Christine van der Sman)
 Museum Rijswijk (Arnoud van Aalst)
 Museum Prinsenhof Delft (Janelle Moerman)
 Museum De Lakenhal Leiden (Meta Knol)
 Het Nationale Theater (Lidy Klein Gunnewiek, Cees Debets)
 Nederlands Dans Theater (Janine Dijkmeijer, Chantal Storchi)
 Nest (Heske ten Cate)
 Poppodium Paard (Majel Blonden)
 Het Residentie Orkest (Sven Arne Tepl)
 Rijswijkse Schouwburg (Lydia Huisman)
 Stadscoalitie Leidschendam-Voorburg (Esseline van de Sande)
 Stroom (Arno van Roosmalen)
 The Hague Marketing (Sander Hanenberg)
 Theater De Vaillant (Harrie van de Louw)

Voorzitter Adviescommissie Meerjarenbeleidsplan
kunst en cultuur 2017-2020 (Kees Weeda)

Inbreng deelnemers bijeenkomst de Veranderende Stad
ter voorbereiding meerjarenbeleidsplan cultuur op
14 oktober 2018 in Den Haag West (Marie-Jose Sondeijker)

Westland Cultuurweb (Jeroen Kunstman)

Gemeente Den Haag (wethouder Robert van Asten, Sam Hermans,
Wim Poort, Marcel Fikse, Brenda Dirkse en
collega-beleidsadviseurs)

Gemeente Delft (Hilde van Slooten en Wesna Snijder)

Gemeente Leiden (Cor Klein)

Gemeente Leidschendam-Voorburg (Arnout Timmerman)

Gemeente Midden-Delfland (Sanne Cocx)

Gemeente Pijnacker-Nootdorp (Vera Leenhouts)

Gemeente Rijswijk (Bernard Wit)

Gemeente Westland (Steward Smith)

Gemeente Zoetermeer (Saskia van Schaik)

Bijlage: Overzicht instellingen gemeente Den Haag

Overzicht van culturele infrastructuur Den Haag

Basis	vervolg Basis
1646	Kinderboekenmuseum Koninklijke Bibliotheek
Aight	KOO
Art-S-Cool	Laaktheater
Beelden aan Zee	LhGWR
De Betovering	Literatuurmuseum
Bibliotheek Leidschenveen-Ypenburg	Lonneke van Leth Producties
Bibliotheek Loosduinen en Nieuw Waldeck	LOOS
Boekids	Loosduins Museum
Bredius Museum	Louis Couperus Museum
Theater Branoul	Louwman museum
Circustheater	Matangi Quartet
Ciconia Consort	MEYER-CHAFFAUD
Crossing Border	Movies that Matter
CultuurSchakel	Museon
CultureClash4U	Museum De Gevangenpoort / Haags Historisch Museum
Dakota	Museum Meermannno
Dans- en Muziekcentrum Den Haag (Zuiderstrandtheater)	Museumnacht
DiamantTheater	Museum voor Communicatie
Digitaal Erfgoed Nederland	Musica Antica da Camera
De Mesdag Collectie	Musicon
De Nieuwe Regentes	Muzee Scheveningen
Dutch Don't Dance Division	Nationaal Archief
Escher in het Paleis	Nest
Ensemble Klang	New European Ensemble
Theaters Diligentia en PePijn	OPERA2DAY
Festival Classique	Paard
Filmhuis Den Haag	Panorama Mesdag
Gemeentemuseum Den Haag/GEM/Fotomuseum	Parkpop
Grafische Werkplaats	PIP
Firma MES	Popdistrict
Haags Kinderatelier	Prinses Christina Concours
Haags Orgel Kontakt	Projazz
Popradar (voorheen Haags Pop Centrum)	Rabarber
Heden	Rewire
Huis van Gedichten	Slagwerk Den Haag
Holland Dance Festival	The Life I Live
Internationaal Kamermuziekfestival Den Haag (Classical Encounters)	Today's Art
Jan Campert-Stichting	UITfestival
Johan Wagenaar Stichting / Festival Dag in de Branding	Worldforum
Kalpana-Arts Reimagined	Writers Unlimited (Winternachten)
	Zuiderparktheater

Overzicht van culturele infrastructuur Den Haag

Keten	Korzo Het Nationale Theater Nederlands Dans Theater Popradar Residentie Orkest Stroom
Top	Dans- en Muziekcentrum Den Haag (Zuiderstrandtheater en toekomstig OCC) Filmhuis Den Haag Gemeentemuseum/GEM/Fotomuseum Paard Mauritshuis Het Nationale Theater Nederlands Dans Theater Residentie Orkest Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie Stroom West

Bijlage: Deelprofielen gemeenten

Deelprofiel Zoetermeer

Algemene gegevens	
Naam gemeente	Zoetermeer
Inwoneraantal op 1 januari 2018	124.696
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	In 1962 werd Zoetermeer aangewezen als groeikern. In korte tijd is het dorp Zoetermeer uitgegroeid tot de derde gemeente van de provincie Zuid-Holland. In de volksmond wordt Zoetermeer 'Sweet Lake City' genoemd. Zoetermeer is new town, poort tussen grootstedelijke gebied en groene hart. Een mix van stadse en landelijke insteek. Zoetermeer heeft een suburbane leefcultuur en kwaliteit.

Culturele infrastructuur

Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.

Basis:

De culturele basis in het centrum is goed op orde. Iedere basisvoorziening is of wordt op korte termijn toekomstbestendig gemaakt door verbouw/ nieuwbouw en het heruitvinden van visies en missies. Dit geldt voor:

- Stadsmuseum Zoetermeer (vanaf april 2019 museum de Voorde);
- Bibliotheek Zoetermeer;
- Centrum voor de Kunsten CKC & partners;
- Stadstheater Zoetermeer;
- Poppodium de Boerderij.

Verder zijn de basisinstellingen faciliterend voor vele sociale en culturele ondernemers, die zij huisvestings- en servicevoorzieningen bieden om hun culturele praktijk uit te bouwen.

Keten: Diverse instellingen en initiatieven waaronder: Terra Arts, Filmhuis Cameo, Historisch genootschap, Schatbewakers, Videogamemuseum, Musicmakers, JJ music house, Dutch Innovation Factory, Ebony ensemble, Theaterhart, Storytellers, Stichting concerten Oude Kerk, Bazille, Greg en Baud, amateurverenigingen en de ateliers.

Het Cultuurfonds Zoetermeer (50/50 door gemeente en Fonds 1818) financiert ontwikkeling in de keten met incidentele subsidies

Top: Poppodium de Boerderij, Museum de Voorde, Stadstheater

Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?

Hier wordt momenteel onderzoek naar gedaan. In 2019 zullen hier pas de resultaten van bekend worden.

Uit de Omnibusenquête 2017:

- % inwoners dat evenementen bezoekt 43%
- % inwoners dat cultuur bezoekt of beoefent 84%
- % inwoners dat sport beoefent 78%

Cultuurbeleid			
<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p>	<p>De huidige Toekomstagenda cultuur 2015-2018 loopt af. Daarbinnen is met name is geïnvesteerd in verbouw, ombouw, nieuwbouw en verhuizingen van de Zoetermeerse basisinfrastructuur. Ook is een cultuurfonds opgericht.</p> <p>De nieuwe cultuurnota zal in voorjaar 2019 verschijnen en zal zich gaan richten op het versterken van de Zoetermeerse stadscultuur en een sterkere identiteit van de stad. De gebouwen staan nu, het is tijd voor de inhoud en de verbinding met het DNA van Zoetermeer.</p> <p>Speerpunt daarbij is het versterken van culturele cohesie en ontwikkelen van cultureel vermogen en cultureel bewustzijn. Daarbij streven we zowel diversiteit na (ieder zijn eigen culturele smaak en voorkeur) alsmede eenheid (herkenning en respect voor andere culturele smaken).</p> <p>6 thema's voor de nieuwe agenda.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Zoetermeerse stadscultuur 2 Zoetermeer als creatieve stad 3 Zoetermeerse wijkculturen 4 Zoetermeer en culturele cohesie/inclusie 5 Zoetermeer als vrije tijdsstad 6 Zoetermeer in de regio 	<p><i>Vervolg</i> Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Ook in het voorzieningenaanbod wordt goed gekeken naar wat er aan cultuur nog meer nodig is. Op het gebied van evenementen investeert de stad daarnaast in de komende jaren extra. In visie wijkgericht werken worden samenwerkingen benoemd.</p>
<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Cultuur is in de programmabegroting en ook in de organisatiestructuur een cluster met sport en groen/spelen/leren. Samen vormen zij programma vrije tijd, en leveren zij bouwstenen aan voor leefkwaliteit, binnenstadscultuur en stadsontwikkeling in brede zin.</p> <p>Als groeikern heeft Zoetermeer binnen één generatie een schaa sprong gemaakt van een dorp tot een complete stad (van 10.000 inwoners in 1962 tot de derde stad van Zuid-Holland). Diverse visies zijn momenteel in de maak. In de visie Binnenstad wordt in vernieuwing en ontsluiting voorzien. In visie Entreegebied ontstaat een hele nieuwe kern en toegang tot de stad. In visie Schaa sprong en de omgevingsvisie staat de doorontwikkeling van de stad centraal.</p> <p>Hierin speelt kunst en cultuur een rol. Zoetermeer kent de percentageregeling beeldende kunst en wordt er een directe koppeling gelegd tussen bouw en cultuur.</p>	<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed).</p> <p>Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<p>Bibliotheek: 3.673.699 Kunsten: 5.907.000 Erfgoed: wordt nog uitgezocht</p> <p>Met name wordt een beroep gedaan op subsidies van het Fonds voor cultuurparticipatie. Daarnaast wordt vaak een beroep gedaan op regionale fondsen.</p> <p>In Zoetermeer zijn geen instellingen die gefinancierd worden vanuit de BIS</p>
		<p>Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</p>	<p>Zoetermeer kent een nieuw brandfilter: Speels, maakbaar en actief zijn de nieuwe kernwaarden. Citymarketing is onder andere belegd bij Stichting Floravontuur, de komende beleidsperiode worden er middelen bijgeschaald voor Citymarketing binnen de gemeente. Er wordt daarnaast geïnvesteerd in meer evenementen.</p>

Regionaal	
In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?	<p>Op instellingsniveau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • CKC: samenwerking op het gebied van cultuur-educatie in de regio • Stadstheater werkt veel samen met andere theaters in de regio. • Stadsmuseum werkt samen met Museum Rotterdam en Haags Historisch museum. • Popodium de Boerderij werkt samen met het Paard <p>Op ambtelijk niveau: regio cultuur overleg, MRDH strategen. Op bestuurlijk niveau: portefeuillehouders grote gemeenten Zuid Holland.</p>
Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?	<p>1 Samenwerking met behoud van uniciteiten. Kansen bieden voor inwoners om van het regionale aanbod gebruik te maken door meer uitwisseling en/of projecten in de regio te doen.</p> <p>2 Ontsluiting aanbod: makkelijker en goedkoper beschikbaar maken van stedelijk en landelijk professioneel aanbod door gezamenlijk in te zetten op programma's, vervoer en bereikbaarheid.</p>

Deelprofiel Westland

Algemene gegevens	
Naam gemeente	Westland
Inwoneraantal op 1 januari 2018	107.492
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Westland is een gemeente bestaande uit elf dorpen: De Lier, 's-Gravenzande, Heenweg, Honselersdijk, Kwintsheul, Maasdijk, Monster, Naaldwijk, Poeldijk, Ter Heijde en Wateringen 2 Het aantal inwoners in Westland groeit sterk in de komende jaren 3 Westland kent veel vrijwilligers en een rijk verenigingsleven. 4. De economische motor van Westland is de glastuinbouw

<p>Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.</p>	<p>Basis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheek Westland • WestlandTheater de Naald, met een top programmering cabaret en theater en film • Westlands Museum, museum voor tuinbouw historie • Het Historisch Archief Westland, onderdeel van de gemeente • Westland Cultuurweb, netwerkorganisatie voor cultuureducatie binnen- en buitenschools en voor amateur- en professionele kunst • Monumenten: De Westlandse kernen hebben vrijwel allen een historisch centrum met een aantal rijksmonumenten. Daarnaast kent Westland een aantal monumenten op tuinbouwgebied, zoals de historische druivenkwekerij Sonnehoeck • Jaarlijkse festivals: Podium Westland, Koren-festival, diverse Kunst- en Atelierroutes • Theaterschool Koperen Kees/Muziekschool Muziekmeesters Westland • Een groot aantal particuliere dans- en muziekscholen die ook door Westland Cultuurweb ondersteund worden • Een groot aantal harmonieverenigingen en koren • Een paar kleine, door vrijwilligers gerunde theaters/musea, zoals de Theaterloods, museum de Timmerwerf en de Cultuurschuur <p>Keten en top: Zijn in Westland niet aanwezig</p>
<p>Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?</p>	<p>Kenmerken en omvang publiek: Onbekend Kenmerken en omvang niet-publiek: Westlandse inwoners maken gebruik van het aanbod in Den Haag en Rotterdam, met name op het gebied van muziek. Verdere kenmerken zijn onbekend. Gebruik inwoners van het culturele aanbod in omliggende gemeenten: Er is geen onderzoek uitgevoerd. Het gebruik is onbekend.</p>

<p>Cultuurbeleid</p>	
<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p>	<p>Er worden vier instellingen structureel gesubsidieerd: WestlandTheater de Naald, Bibliotheek Westland, het Westlands Museum en Westland Cultuurweb. Daarnaast is het huidige beleid met name gericht op de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Voorts wordt ingezet op het bereiken van kwetsbare doelgroepen voor wie deelname aan kunst- en cultuuractiviteiten niet eenvoudig is. De looptijd van de nota is verstreken. In 2019 wordt een nieuwe cultuurnota opgesteld.</p>
<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>In het Sociaal beleidskader is als centrale ambitie opgenomen dat Westlandse inwoners mee moeten kunnen doen in een sterke samenleving. Eigen kracht staat daarin centraal. Er wordt in de visie een relatie gelegd tussen kunst & cultuur en maatschappelijke participatie.</p>
<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed).</p> <p>Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<p>Westland Cultuurweb € 615.047 regulier en € 75.853 voor cultuureducatie basisonderwijs Westlands Museum € 188.036 WestlandTheater De Naald € 1.177.000 Bibliotheek € 1.791.307 Erfgoed (subsidieregeling monumenten) €54.700 Kunst in de openbare ruimte €12.900,- Incidentele cultuursubsidies €15.100,-</p> <p>Alleen Westland Cultuurweb ontvangt voor zover wij weten geld van buiten de gemeente, jaarlijks totaal ongeveer €80.000. Dit bedrag fluctueert.</p>

Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?	De gemeente subsidieert de Stichting Westland Marketing, dat tot doel heeft Westland te positioneren als hét glastuinbouwcentrum van de wereld. Deze subsidiëring loopt tot eind 2018. Daarna houdt de stichting als zodanig op te bestaan. Daarnaast werkt de gemeente binnen de Stichting Bezoek Westland samen met ondernemers om toerisme en (kust)recreatie te bevorderen.
Regionaal	
In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?	Er wordt vrijwel niet samengewerkt, behalve incidenteel op het gebied van kunst- en cultuureducatie.
Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?	<p>Uitdagingen voor de stedelijke regio:</p> <ul style="list-style-type: none"> • makkelijker en goedkoper beschikbaar maken van stedelijk professioneel aanbod voor basis- en middelbaar onderwijs in de regio, met name door gezamenlijk in te zetten op programma's, vervoer en bereikbaarheid. • intensievere samenwerking op het gebied van binnenschoolse educatie voor basis en voortgezet onderwijs. • kansen bieden voor inwoners buiten de stedelijke gebieden om van het stedelijke aanbod te genieten: door meer publiek naar de stad te trekken en/of projecten in de regio te doen.

Deelprofiel Delft

Algemene gegevens	
Naam gemeente	102.260
Inwoneraantal op 1 januari 2018	Gemeente Delft
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Delfts is een historische stad met een aantal specifieke historische kwaliteiten: Delfts Blauw, Oranje en Vermeer 2 Delft is een stad van kennis en innovatie 3 Delft is een stad met een duidelijke maatschappelijke tweedeling

Culturele infrastructuur		Cultuurbeleid	
<p>Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.</p>	<p>Basis: OPEN (Hierin zijn de bibliotheek DOK en De VAK, centrum voor de kunsten ondergebracht), Theater de Veste, Museum Prinsenhof Delft, Archeologie Delft, Stadsarchief, De Oude en Nieuwe Kerk, (De Porceleyne Fles), Stichting Omroep Delft, Stichting Delfts Peil, 38cc, Rietveldtheater, Ciccionina, Filmhuis Lumen, Museum Paul Tetar van Elven, Delft Fringe Festival, IFOT (International Festival of Technology), Museumnacht, De Mooi Weer Spelen, Westerpop, Bluesfestival Delft, Jazz Festival Delft, Science Centre Delft.</p> <p>Keten: Bacinol, Prinsenkwartier, SPOD (Stichting popoefenruimte Delft), Cultuurlab, World Art Delft, Lijm en Cultuur, Delft Moves, Popronde, Kamermuziek Festival Delft, Maakweken</p> <p>Top: Delft Chamber Music Festival, Museum Prinsenhof Delft</p>	<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p>	<p>De Cultuurnota is bijgevoegd. De focuspunten van het Delftse Cultuurbeleid zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Het aanzien van Delft: stad van cultuur en techniek Het onderscheidende culturaanbod draagt sterk bij aan het op de kaart zetten van Delft als innovatieve en aantrekkelijke stad. Het aanbod omvat de Delftse kernwaarden technologie, historie, creativiteit en innovatie. 2 De burger centraal: participatie en talentontwikkeling in Delft Cultuur draagt bij aan een Delft waar burgers 'doen, meedoen en ertoe doen'. Het stimuleert de ontwikkeling van het creatief vermogen van de Delftenaren. 3 De culturele sector: verbinden en versterken De culturele sector is stevig georganiseerd en verankerd binnen de bredere Delftse maatschappelijke en economische infrastructuur.
<p>Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?</p>	<p>Kenmerken en omvang publiek: De exacte omvang en samenstelling van het publiek is niet onderzocht. Er is wel meerjarig onderzoek naar cultuurparticipatie van Delftenaren.</p> <p>Kenmerken en omvang niet-publiek: onbekend</p>	<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbanden gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Dit zijn de meest actuele toekomstvisies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stadsvisie Delft 2030 • Agenda 2040 • Sociale visie 2018-2021 • Kadernota Basis ISD III <p>Ambities uit de Stadsvisie Delft 2030: We investeren in een innovatieve stad, een kenniscentrum van wereldformaat. We investeren in een duurzame stad, een parel in de Randstad. En we investeren in een gastvrije stad, waar iedereen meedoet.</p>
<p>In hoeverre maken inwoners van de gemeente gebruik van het culturele aanbod in Den Haag en andere omliggende gemeenten?</p>	<p>Gebruik inwoners van het culturele aanbod in omliggende gemeenten: Onderzoek ontbreekt met betrekking tot gebruik door Delftenaren van het cultuuraanbod in andere gemeenten. We weten wel dat veel inwoners van buiten Delft gebruik maken van Delftse culturele voorzieningen. De helft van de bezoekers van Theater de Veste zijn bijvoorbeeld niet woonachtig in Delft: 24% uit de regio Delft, 9% uit Den Haag, 3% Rotterdam, 16% overig.</p>		<p>Ambities uit de Agenda 2040 zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delft als hoofdstad op het gebied van innovatie en technologie • Delft als toeristische topbestemming • Delft met voorzieningen voor iedereen • Delft waar het goed wonen is • Delft bereikbaar • Delft energieneutraal

<p><i>(vervolg) Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</i></p>	<p>De verbinding met kunst en cultuur wordt vooral gemaakt binnen de ambities 'Delft als toeristische topbestemming' en 'Voorzieningen voor iedereen'.</p> <p>In de Sociale Visie en daaruit voortvloeiende nota Basis wordt niet expliciet de verbindingen gelegd tussen kunst en cultuur en de verschillende domeinen. Het uitgangspunt van de visie is dat door het verbinden en inzetten van de basisinfrastructuur, ondersteuning zo goed mogelijk aansluit bij wat inwoners nodig hebben.</p>
<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed).</p> <p>Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De hoogte van het budget is ongeveer €10,5 miljoen • Bibliotheek: €4 miljoen • Kunsten (onder andere podiumkunsten, cultuur participatie en beeldende kunsten): €3 miljoen • Erfgoed: €3,4 miljoen <p>In Delft zijn geen instellingen die gefinancierd worden vanuit de BIS.</p> <p>Rijksregeling Beeldende Kunst en Vormgeving: €150.000 Storting gemeentefonds lokale omroep € 70.000 waarvan € 43.000 wordt verstrekt aan de Stichting Stadradio Delft.</p> <p>In het kader van de Erfgoedlijn Trekvaarten is door de provincie Zuid-Holland voor 3 projecten in totaal €500.000 aan subsidies verstrekt.</p> <p>De omvang aan subsidies door landelijke fondsen is onbekend. Deze worden door culturele instellingen incidenteel aangevraagd en ontvangen.</p>
<p>Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</p>	<p>Ja, de gemeente Delft doet aan stadsmarketing. Die richt zich voornamelijk op bezoekers en bedrijven. Voor het aantrekken van bezoekers gebruiken we onze historische kwaliteiten: Oranje, Delfts Blauw en Vermeer. We richten ons met name op cultuurliefhebbers uit de landen dichtbij. Daarnaast wordt hard gewerkt aan het aantrekken en behouden van nieuwe bedrijven en investeringen. Daarvoor richten we ons op bedrijven in drie specifieke economisch sectoren: Biotechnology, high tech systems en maritime and offshore energy. Voor beide doelgroepen (bezoekers en bedrijven) is het cultureel aanbod en onze culturele infrastructuur van essentieel belang.</p>

<p><i>(vervolg) Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</i></p>	<p>Biotechnology, high tech systems en maritime and offshore energy. Voor beide doelgroepen (bezoekers en bedrijven) is het cultureel aanbod en onze culturele infrastructuur van essentieel belang.</p>
<p>Regionaal</p>	
<p>In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?</p>	<p>Delft werkt regionaal samen. Dat is enerzijds door Archief, Archeologie en Monumentenzorg, die werkzaamheden op dit gebied vervullen voor diverse regiogemeenten. Ook werken de culturele partners in de stad samen met partners in de regio.</p> <p>Incidenteel vindt er ambtelijk intercollegiaal overleg plaats met de gemeente Schiedam. Verder incidenteel met andere gemeenten als er afstemming op dossiers nodig is.</p>
<p>Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?</p>	<p>We zien kansen in de link tussen cultuur, wetenschap en techniek. Dit onderwerp kan voor het onderscheidende profiel van Delft en de regio van belang zijn. Aanknopingspunten en mogelijkheden tot samenwerking zijn binnen de regio aanwezig. In het Cultuurkader van Delft is expliciet een programmatisch Cultuur & Technologie benoemd. Diverse organisaties hebben aanbod binnen dit thema, zoals Theater de Veste, het Prinsenkwartier, Studium Generale, DOK, Science Centre Delft en diverse festivals. Een aantal van deze partners werkt al regionaal samen. Ook ten aanzien van de maatschappelijke rol van cultuur in de wijken, cultuureducatie en talentontwikkeling zien we mogelijkheden in regionale samenwerking.</p> <p>Voor de samenwerking als stedelijke regio zien we de volgende uitdagingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het zoeken naar de gemeenschappelijke delers binnen de verschillende belangen, kaders en doelstellingen. • Het vinden van tijd, expertise en financiën. • Elkaars verscheidenheid en unieke posities onderkennen en gunnen en naar de ander doorverwijzen.

Deelprofiel Leidschendam-Voorburg

Algemene gegevens	
Naam gemeente	Leidschendam-Voorburg
Inwoneraantal op 1 januari 2018	74-947
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	Leidschendam-Voorburg is een groene woongemeente midden in Haaglanden. Inwoners van Leidschendam-Voorburg werken en recreëren in omliggende gemeenten, waarbij Den Haag, gezien ligging, (bereikbare) voorzieningen en mogelijkheden van verbinding een goed bezochte gemeente is.
Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.	<p>Basis: Leidschendam-Voorburg heeft een gedeelde bibliotheek met Rijswijk, met voorzieningen in Leidschendam, Voorburg en Stompwijk. De bibliotheek is naast een plaats waar je boeken kunt lenen en een kopje koffie kunt drinken, een informatiepartner van de samenleving en is steeds in ontwikkeling. Er zijn twee musea, Huygens' Hofwijck (nationaal erfgoed) en Museum Swaensteyn. Beide musea werken intensief samen met o.m. musea in Den Haag en richten zich o.m. met het bedrijfsleven in Voorburg en Den Haag op vergroting van bezoekers. Ook zijn er enkele theaters, zoals Theater Ludens in Voorburg en het Veur Theater in Leidschendam. De lokale publieke omroep is Midvliet. Jaarlijks zijn er diverse festivals, zoals het Huygensfestival, de Vlietdagen, de Stompwijkse Paardendagen, A Walk in the Park, Voorburg Sculptuur en Jazz Culinair. Leidschendam-Voorburg beschikt over een uitgebreide kunstcollectie, zowel in de gemeentelijke gebouwen als in beeldenparken in de openbare ruimte. Leidschendam-Voor-</p>

Culturele infrastructuur

Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.

burg is bekend om de monumenten en het groen: er zijn diverse parken, en landschapstypen die onderdeel zijn van Duin, Horst en Weide.

Keten:

Talentontwikkeling is een belangrijk thema in Leidschendam-Voorburg. Onder meer Theater Ludens, Sport en Welzijn, Woej (de welzijnsorganisatie) en de amateurkunstverenigingen leveren een bijdrage aan de ontwikkeling van talenten van inwoners. Cultuurhistorie is volop aanwezig; het Erfgoedpodium (waarin alle historische organisaties zijn vertegenwoordigd), de Limes/de Romeinse nederzetting Forum Hadriani en Voorburg als kunstenaarsdorp zijn daarvan goede voorbeelden.

Top:

Huygens' Hofwijck, de buitenplaats én vader Constantijn en zoon Christiaan Huygens, is door de cultuurhistorische waarde van grote betekenis voor Leidschendam-Voorburg. Winkelcentrum Leidsenhage mag ook niet ontbreken als retailmotor in de regio.

Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?

Kenmerken en omvang publiek: Leidschendam-Voorburg heeft een gemêleerde bevolkingssamenstelling. Het gebruik van het culturele aanbod in de eigen en omliggende gemeenten is goed: <https://leidschendam-voorburg.buurtmonitor.nl/> (bron: Wijkatlas)

Cultuurbeleid	
Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?	De cultuurvisie van de gemeente Leidschendam-Voorburg is vastgesteld in 2015. Elke vier jaar wordt de visie voorzien van een nieuw actieplan. De visie heeft de volgende speerpunten: <ul style="list-style-type: none"> • Kunst en cultuur dragen bij aan het aantrekken van bezoekers en (nieuwe) inwoners • Kunst en cultuur dragen bij aan het woonklimaat in de buurten, wijken en kernen • Kunst en cultuur dragen bij aan maatschappelijke vaardigheden (21st century skills) • Samenwerking draagt bij aan kunst en cultuur https://www.lv.nl/file/379/download
Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?	Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke, groene woongemeente met een evenwichtige bevolkingsopbouw. De ambitieuze, moderne gemeentelijke overheid staat ten dienste van de eigen bevolking en is gericht op regionale samenwerking. Leidschendam-Voorburg sluit immers aan op de habitat van inwoners. https://www.lv.nl/file/1888/download Leidschendam-Voorburg beschikt naast de strategische visie en de cultuurvisie over een Actieplan Recreatie en Toerisme, een Economische agenda, een onderwijsvisie en een sociaal kompas. In al deze visies speelt kunst en cultuur een rol.
Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed).	Kunsten: circa € 800.000 Bibliotheek: circa € 1.700.000 Erfgoed: circa € 100.000
Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?	De visie op recreatie en toerisme gaat uit van een combinatie van vier belevingswaarden in Leidschendam-Voorburg: het Klavertje Vier. Deze belevingswaarden vormen de aantrekkingskracht voor bewoners, recreanten en toeristen: historie, water, natuur en shoppen. Een combinatie waarin men 'geluk' vindt of 'gelukkig' van wordt.

<i>(vervolg)</i> Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?	Vanuit het perspectief van recreatie en toerisme vormen product-marktcombinaties de basis voor het genereren van initiatieven: 'Proef de historie', 'Ervaar de Vliet', 'Ontdek het buitengebied' en 'Winkelen op niveau'. Doelstellingen zijn: 1 de basis op orde (een compleet toeristisch-recreatief aanbod binnen de thema's 'proef de historie', 'ervaar de Vliet', 'ontdek het buitengebied' en 'winkelen op niveau') en 2 grotere bekendheid: promotie rond iconen (zoals de Romeinen of Huygens). Er wordt heden gewerkt aan een promotieplan voor de gemeente. In Museum Swaensteyn is een VVV gevestigd en op projecten werken cultuurorganisaties samen met bijvoorbeeld Den Haag Marketing.
Regionaal	
Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?	Den Haag en Rijswijk zijn gemeenten waar vele van de inwoners van Leidschendam-Voorburg wekelijks, soms dagelijks, te vinden zijn. Met beide gemeenten wordt op verschillende niveaus samengewerkt. Maar ook verenigingen en organisaties zoals Stadscoalitie en Huygens' Hofwijck zoeken steeds weer verbindingen met ondernemers en andere culturele organisaties in de regio. En niet alleen vanuit Leidschendam-Voorburg! Ook wordt er samenwerking gezocht met Leidschendam-Voorburg. Het I'm Binckfestival is daar een goed voorbeeld van.
Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?	Leidschendam-Voorburg vindt inspiratie in de gemeenten in de regio en richt zich op bekendheid in Haaglanden. Leidschendam-Voorburg is van mening, dat de gemeenten in de regio elkaar op cultuurhistorisch, promotie- en cultuureducatievlak kunnen aanvullen en door samen te werken het publieksbereik en het maatschappelijk effect kunnen vergroten, waarbij een robuuste cultuursector onmisbaar is.

Deelprofiel Pijnacker-Nootdorp	
Algemene gegevens	
Naam gemeente	Pijnacker-Nootdorp
Inwoneraantal op 1 januari 2018	53.644
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Drie kernen met een eigen karakter: Pijnacker, Nootdorp en Delfgauw. 2 Gelegen in een landelijke/groene omgeving, waar de stad nooit ver weg is. 3 Rijk verenigingsleven. 4 Glastuinbouw historisch gevormde economische pijler. 5 Verdubbeling inwoneraantal in 20 jaar tijd.

Culturele infrastructuur	
Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.	<p>De culturele infrastructuur van Pijnacker-Nootdorp bestaat hoofdzakelijk uit</p> <p>Basis: De culturele infrastructuur van Pijnacker-Nootdorp bestaat hoofdzakelijk uit Basis: Bibliotheek Oostland heeft een vestiging in Pijnacker, servicepunt in Nootdorp en jeugdpoint in Delfgauw. Onder haar coördinatie vindt ook Cultuureducatie met Kwaliteit plaats. Daarnaast zijn er diverse (buitenschoolse) voorzieningen voor kunsteducatie: muziekscholen, ballet- en dansscholen, theaterschool, teken/schilderlessen en verschillende soorten verenigingen.</p> <p>CulturA in Nootdorp heeft een theaterzaal met 176 plaatsen. Daarnaast zijn er nog enkele gebouwen met een podiumfunctie. De Verbeelding is een jaarlijkse culturele manifestatie in het laatste weekend van september, met sinds 2017 ook een kunst- en cultuurroute. Lokale publieke omroep is St. Omroep Pijnacker-Nootdorp (Feel good radio). Er zijn 17 rijksmonumenten en 87 gemeentelijke monumenten.</p>
Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?	<p>Er is geen bewonersonderzoek deelname en belangstelling kunst & cultuur voor Pijnacker-Nootdorp. De gevraagde gegevens zijn dan ook niet bekend.</p> <p>De verwachting is dat inwoners gebruik maken van het culturele aanbod in met name Den Haag en Delft gelet op de ligging van de gemeente, die deels grenst aan deze steden grenst.</p>

Cultuurbeleid	
<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p>	<p>Vier speerpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenhangend en zichtbaar aanbod in de kernen • Stimuleren cultuureducatie en –participatie • Toegankelijke en bereikbare infrastructuur • Behouden en versterken infrastructuur. <p>Er wordt de komende periode aan een nieuwe cultuurnota gewerkt.</p>
<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbindingen gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Ja: Toekomstvisie 2040 Pijnacker-Nootdorp.</p> <p>Hoofdlijn: Pijnacker-Nootdorp wil een herkenbare gemeente zijn in een landelijke omgeving waar de stad nooit ver weg is. Zij wil in de regio een uniek woonmilieu bieden, met het groene buitengebied meerwaarde geven en met duurzame en innovatieve bedrijven -waaronder de glastuinbouw- de economie versterken.</p> <p>In relatie tot Onderwijs & Jeugd en Maatschappelijke voorzieningen wordt concreet het stimuleren en faciliteren van de combinatie onderwijs-cultuureducatie genoemd.</p>
<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed). Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kunsten: ca. €100.000 voor structurele en incidentele activiteiten en ca. €95.000 voor evenementen binnen een subsidieregeling voor vrijwilligersorganisaties, breder dan alleen cultuur (ook bv. jeugd, sport en recreatie) • Bibliotheek: €769.265 • Erfgoed: €35.000 <p>Daarnaast is er een Jeugdsport- en Cultuurfonds en 1,5 fte aan combinatiefunctionarissen cultuur.</p> <p>Via penvoerder Kunstgebouw ontvangt Stichting Bibliotheek Oostland van het Fonds voor Cultuurparticipatie ca. €60.000 per jaar voor uitvoering van CmK in Pijnacker-Nootdorp en Lansingerland samen.</p>

<p>Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</p>	<p>Ja: Natuurlijk Pijnacker-Nootdorp Pijnacker-Nootdorp nog beter bekend maken als een aantrekkelijke gemeente voor bewoners, bezoekers en ondernemers.</p>
<p>Regionaal</p>	
<p>In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?</p>	<p>Op bestuurlijk niveau is er sprake van netwerkvorming, informatie-uitwisseling en inspiratie in het bestuurlijk netwerkcultuur MRDH.</p> <p>Met Rijswijk vindt afstemming plaats omtrent de lokale publieke omroep. De omroepen van beide gemeenten werken op technisch en organisatorisch gebied nauw samen.</p> <p>Ten aanzien van Cultuureducatie met Kwaliteit en bibliotheekwerk is er samenwerking met de gemeente Lansingerland, maar dus buiten de stedelijke regio Den Haag.</p>
<p>Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?</p>	<p>Aansluiting blijven houden bij de (potentiële) behoeften van inwoners en bezoekers.</p>

Deelprofiel Rijswijk	
Algemene gegevens	
Naam gemeente	Rijswijk
Inwoneraantal op 1 januari 2018	52.208
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Grote diversiteit aan cultureel erfgoed en historie met vindplaats en ligging in de gemeente, het verhaal hiervan gaat over de gemeentegrens heen. 2 Historisch relevante landgoederenzone in Randstedelijk gebied. 3 Economische bedrijvigheid: historische werklocatie Plaspoelpolder. 4 Gebiedsontwikkelingen waar werken, creativiteit, leefomgeving en wonen worden gecombineerd. 5 Duurzame en groene gemeente.

Culturele infrastructuur	
<p>Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten Wen top.</p>	<p>Basis: Vier professionele gesubsidieerde instellingen: Bibliotheek aan de Vliet, Trias, Centrum voor de kunsten, Museum Rijswijk, Rijswijkse Schouwborg. Collectie kunst in de openbare ruimte (45 beelden). 56 Rijksmonumenten en 65 Gemeentelijke monumenten.</p> <p>Keten: Cultuureducatie basisonderwijs (binnen en buitenschools) Gesubsidieerde amateurverenigingen op het gebied fotografie, schilderkunst, theater, dans, historie en cultuur erfgoed en archeologie. Naast gesubsidieerde instellingen zijn er ook commerciële aanbieders op gebied van zang, dans en theater.</p> <p>Top: Een te vormen cultuurnetwerk dat bestaat uit samenwerkende partners vanbinnen en buiten de cultuursector, gericht op het voorzien de behoefte van de stad en innovatie. Diversiteit aan transformatieprojecten met eenzelfde diversiteit aan nieuwe architectuur en creativiteit in ruimtegebruik. Functies aan elkaar koppelen. Creatieve maakbedrijven, groeiende MKB-secotor (bijv Harbour Village) scale-up bedrijven (doorgroeiende start-ups die in Delft uit hun jasje groeien. ICT-sector met diversiteit aan innovatieve en creatieve ontwikkelingen (gebruik van bijvoorbeeld virtual reality)</p>
<p>Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?</p>	<p>Kenmerken en omvang publiek: onbekend. Kenmerken en omvang niet-publiek: onbekend. Gebruik inwoners van het culturele aanbod in omliggende gemeenten: In 2015 is de enquête "Waar staat je gemeente" gehouden met hierin een onderdeel kunst en cultuur. Het merendeel van de inwoners vindt kunst en cultuur belangrijk en maakt regelmatig gebruik van het aanbod van zowel in de gemeente als daarbuiten.</p>

Cultuurbeleid											
<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p>	<p>Cultuurvisie “Rijswijk vrij gedacht 2016 -2030” via de link https://www.rijswijk.nl/sites/default/files/cultuurvisie_incl._amendement_s_16.069091_1.pdf</p> <p>De ambitie van de cultuurvisie “Rijswijk Vrij gedacht” is om kunst en cultuur als een verbindende kracht in te zetten voor de maatschappelijke context, de economie en de regionale profilering van Rijswijk.</p> <p>Het gaat dan niet alleen om het toekennen van nieuwe waarden van kunst en cultuur, maar ook om nieuwe uitgangspunten te bepalen, waarbij samenwerking en innovatie voorop staan. Het doel hierbij is om het budget voor kunst en cultuur te richten op maatschappelijke vraagstukken. Het nieuwe cultuurbeleid wordt gericht op de zes pijlers uit de cultuurvisie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Clustering en samenhang 2 Vrijheid van creativiteit in de openbare ruimte en ruimte voor kunst- en cultuurbeoefening 3 Aanbod voor jeugd en jongeren 4 Kunst- en cultuureducatie 5 Ouderen en cultuur 6 Cultureel en historisch erfgoed en architectuur <p>Ook de stadsvisie (zie hierna) ziet kunst en cultuur als een belangrijke voorziening voor wonen en werken in en de profilering van de stad.</p> <p>Er is een “Nota cultureel erfgoed gemeente Rijswijk” https://www.rijswijk.nl/inwoners/leven/erfgoed/nota</p> <p>Speerpunten uit dit beleid: Verankering van cultuurhistorie in ruimtelijke instrumenten. Het belangrijkste instrument daarvoor is het bestemmingsplan. Door in de ruimtelijke instrumenten duidelijkheid te verschaffen over de cultuurhistorische waarden in de gemeente, zal zij als volwaardig afwegingskader worden meegenomen bij ruimtelijke ontwikkelingen.</p>	<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbanden gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Stadsvisie 2030 via de link http://emagazine2030.rijswijk.nl/stadsvisie-2030 Kernpunten: groene, bereikbare en innovatieve stad.</p> <p>Economie: In samenwerking met ondernemers bouwen we aan een innovatief, circulair en duurzaam vestigings- en ondernemersklimaat. Creatieve maakbedrijven zijn onderdeel van de nabije toekomst voor de Rijswijkse economie. We werken hiervoor nauw samen met alle betrokken partners zoals de onderwijsinstellingen, het MKB en de diverse samenwerkingsverbanden in de regio. Gebruik van kunst en cultuur kan hierin ook belangrijk instrument zijn (bijvoorbeeld Science Center in Delft waar techniek en cultuur samenkomen)</p>								
		<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed). Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<table border="0"> <tr> <td>Bibliotheek</td> <td>€1,4 miljoen</td> </tr> <tr> <td>Erfgoed</td> <td>€0,4 miljoen</td> </tr> <tr> <td>Kunsten</td> <td>€ 1,8 miljoen</td> </tr> <tr> <td></td> <td>€ 3,6 miljoen</td> </tr> </table> <p>Geen gegevens beschikbaar, inschatting is dat er beperkte (projectmatige) subsidiering plaatsvindt.</p>	Bibliotheek	€1,4 miljoen	Erfgoed	€0,4 miljoen	Kunsten	€ 1,8 miljoen		€ 3,6 miljoen
Bibliotheek	€1,4 miljoen										
Erfgoed	€0,4 miljoen										
Kunsten	€ 1,8 miljoen										
	€ 3,6 miljoen										
		<p>Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</p>	<p>De gemeente heeft de ambitie om aan de slag te gaan met citymarketing. In 2019 worden de mogelijkheden onderzocht. Daarnaast heeft de gemeente een profileringsagenda. Kern is dat Rijswijk activiteiten onderneemt en beleid maakt dat bijdraagt aan het profiel van een groene, bereikbare en innovatieve stad.</p>								

Regionaal	
In hoeverre wordt er samen- gewerkt met andere gemeen- ten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?	Er is (nog) geen sprake van structurele samenwer- king op gemeentelijk niveau. Wel een bestuurlijk netwerk binnen de MRDH. Er vindt samenwerking plaats tussen culturele instellingen in de regio.
Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?	<ul style="list-style-type: none"> • Verbinding van cultureel erfgoed en historie in de regio • De eigenheid van de individuele gemeente hier op aanvullend te laten zijn • Vergroten van draagvlak, erfgoed zichtbaar maken door het als uitgangspunt en inspiratie bron te gebruiken

Deelprofiel Wassenaar

Algemene gegevens	
Naam gemeente	Gemeente Wassenaar
Inwoneraantal op 1 januari 2018	26.102
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Groene omgeving, landgoederen, aan genaam verblijfsklimaat (strand, duinen, bossen), dicht bij de stad gelegen; 2 Dorps karakter met een historisch centrum, veel vrijwilligers en participatie; 3 Hoogwaardig voorzieningenniveau; 4 Gemiddeld gezien zijn de inwoners hoogop geleid. 5 Hoge dichtheid van expats; 5 Imago van rijk en koninklijk dorp.
Beschrijf de culturele infrastruc- tuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.	<p>Basis: De gemeente Wassenaar beschikt over een in het centrum gelegen bibliotheekvestiging. De bibliotheek heeft tevens een locatie in de gemeente Voorschoten (Openbare bibliotheek Voorschoten-Wassenaar). De bibliotheek beschikt over een filmhuis. Zie voor meer info: www.obvw.nl. Wassenaar beschikt over een theater, de Warenar. De stichting beheer Warenar ontvangt vooralsnog een subsidie voor de organisatie en invulling van de theaterprogrammering en voorstellingen. De Warenar biedt een professioneel theateraanbod en is tevens podium voor de activiteiten van verschillende culturele organisaties in Wassenaar. BplusC verzorgt in de gemeente Wassenaar muziekonderwijs. De gemeente neemt de volgende producten af: Algemene muzikeducatie, muzikeducatie jeugd en muzikeducatie volwassenen.</p> <p>Media: Het commissariaat voor de media heeft in 2017 Midvliet aangewezen als lokale omroepinstelling die de omroepactiviteiten</p>

Culturele infrastructuur	
<p><i>Vervolg Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.</i></p>	<p>voor Wassenaar verzorgt. Festivals: International Chamber Music Festival Wassenaar, Plein Musique.</p> <p>Monumenten: Wassenaar telt 385 rijksmonumenten en 127 gemeentelijke monumenten. Voor meer informatie zie de Erfgoedvisie Wassenaar 2018-2024; Naar een erfgoed zorg voor iedereen.</p> <p>Landgoederenroute: Wassenaar is naast de prachtige natuurgebieden bekend om haar vele landgoederen, buitenplaatsen en kapitale landhuizen. Op vele van deze plaatsen stonden voorheen trotse kastelen als Persijn, Haesebroeck, Ter Horst en Raephorst. De bekende 'landgoederenroute' is een wandel- en fietsroute langs monumenten en landgoederen van Wassenaar. Op deze route komen de prachtigste landgoederen aan bod, zoals De Horsten, De Paauw, Backershagen, Park Rust en Vreugd, De Wittenburg, Clingendael/Oosterbeek Bos, Katwijkseweg, Voorlinden en Weteringbos.</p> <p>Het primair onderwijs maakt gebruik van aanbod van het cultuurmenu Den Haag en van het Kunstgebouw. Daarnaast is er een brede schoolarrangement in de vorm van Talentum.</p> <p>De gemeente kent subsidies toe voor activiteiten op het gebied van kunst en cultuur. In 2018 ziet het overzicht van gesubsidieerde organisaties er als volgt uit: Educatie St. Archipel Historie St. Historisch Centrum Wassenaar St. Open Monumentendag Wassenaar Muziek Jazz Sociëteit Wassenaar Wassenaars Kamerkoor Accordeonvereniging DVS Plein MusiqueVan Wassenaerorkest International Chamber Music Festival Wassenaar Vocaliter Muziekvereniging Excelsior St. Alive! St. Klassieke Concerten Wassenaar Theater Stichting The English Theatre Toneelvereniging Mimicri</p>

Culturele infrastructuur	
<p><i>Vervolg Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.</i></p>	<p>Warenar Beeldende kunst Ars et Studium Literatuur/media St. Openbare Bibliotheek Voorschoten Wassenaar Stichting Poëzieroute Musea Brandweermuseum Wassenaar Gevestigd in Raadhuis De Paauw</p>
<p>Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?</p> <p>In hoeverre maken inwoners van de gemeente gebruik van het culturele aanbod in Den Haag en andere omliggende gemeenten?</p>	<p>Kenmerken en omvang publiek: Omvang en samenstelling van het publiek is niet onderzocht. Een analyse van het gemeentelijk cultuurbeleid uit 2016 geeft een beperkt overzicht.</p> <p>Kenmerken en omvang niet-publiek: Inwoners van de gemeente Wassenaar maken gebruik van het culturele aanbod in Den Haag en omliggende gemeenten. Er is vanuit de gemeente geen onderzoek naar de mate waarin gedaan.</p>
<p>Cultuurbeleid</p>	
<p>Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?</p> <p>Indien mogelijk, meesturen van huidige cultuurnota.</p>	<p>Het cultuurbeleid van de gemeente Wassenaar is gebaseerd op de volgende drie pijlers: 1 Meedoen: participatie centraal, 2 Verbinden: een breed en divers cultuuraanbod, 3 Versterken: cultuur een economische kracht!</p> <p>De doelstellingen van de gemeente op het gebied van kunst en cultuur vinden hun weerslag onder alle drie de pijlers.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mensen inspireren • Bijdragen aan een hoogwaardig leefklimaat in Wassenaar • Dicht bij huis een goed kunst en cultuuraanbod stimuleren • Lokale kunst en cultuur stimuleren • Een divers aanbod voor bezoekers en bewoners van Wassenaar

Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbanden gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?	Nog niet. Is in wording.
Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed).	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheek: €607.104 • Cultuurpresentatie, productie en participatie: €268.839 • Erfgoed: €20.438
Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?	Gemeente Wassenaar staat samen met de in 2017 opgerichte lokale marketingstichting 'Vorstelijk Vrij' aan het begin van stadsmarketing. De gemeente Wassenaar draagt Wassenaar uit als "Landgoed aan Zee", waarbij de kernwaarden van het centrum van Wassenaar Stijlvol, Persoonlijk en Authentiek zijn.
Regionaal	
In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?	<p>Er is een bestuurlijk netwerkcultuur MRDH gemeenten. De bibliotheek heeft haar vestigingen in Voorschoten en Wassenaar.</p> <p>De werkorganisatie Duivenvoorde is werkzaam voor zowel de gemeente Wassenaar als Voorschoten. Daar waar gewenst, mogelijk en opportuun vindt samenwerking op cultureel gebied plaats.</p>

Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?	Het vinden van gedeelde raakvlakken. Het verschil tussen stad en dorp. Uitvoerbaarheid en evenwicht in (financiële) belangen.

Deelprofiel Midden-Delfland	
Algemene gegevens	
Naam gemeente	Gemeente Midden-Delfland
Inwoneraantal op 1 januari 2018	19.338
Kenschets/Karakterschets van de gemeente. Schets het profiel van je gemeente in max vijf zinnen.	<p>Uit coalitieakkoord:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Op steenworp afstand van Den Haag en Rotterdam ligt een gemeenschap waar landschap en natuur de boventoon voeren, waar mensen elkaar kennen en helpen. 2 Inwoners en ondernemers pakken er het initiatief en geven de dorpen en buurtschap hun identiteit. 3 Het verenigingsleven bruist met de inzet van veel vrijwilligers; scholen bieden kinderen eigentijds onderwijs. 4 Duurzame land- en tuinbouw en recreërende bezoekers brengen de gemeenschap economische kracht. 5 De missie van de gemeente Midden-Delfland is om het groene landschap met de stedelijke omgeving te verbinden en om samen met de gemeenschap aan een betere kwaliteit van leven te werken.

Culturele infrastructuur	
Beschrijf de culturele infrastructuur van je gemeente zo volledig mogelijk. We gebruiken daarbij de indeling van de Raad voor Cultuur: basis, keten en top.	<p>Basis: Bibliotheek met vestiging in Den Hoorn en servicepunten in Schipluiden en Maasland, elk met Taalhuis of Taalpunt. Museum De Schilpen Maasland met historische vereniging, Museum Het Tramstation in Schipluiden met historische vereniging. Expositieruimte Tavenu in Maasland.</p> <p>Keten: Stichting Kunst en Cultuur Den Hoorn, Cultuurstek Den Hoorn, Creatiehuis Maasland.</p>
<p>Wat is de samenstelling en omvang van het publiek en niet-publiek van het culturele aanbod in je gemeente?</p> <p>In hoeverre maken inwoners van de gemeente gebruik van het culturele aanbod in Den Haag en andere omliggende gemeenten?</p>	<p>Kenmerken en omvang publiek: kleinschalig dorpsgerichte evenementen of gericht op toeristen/dagjesmensen. Daarnaast enkele muzikale evenementen als Schippop en Hometown Festival en klassieke zangconcerten. Veel aandacht voor stad-landverbinding, bijvoorbeeld in samenwerking met Delft Land art project met Japanse kunstenaar Kouji Ohno en Delft Chamber Music Festival met een dag aanbod in Midden-Delfland. Zomeravondconcerten 't Woudt heeft internationale belangstelling en toptalent.</p> <p>Kenmerken en omvang niet-publiek: onbekend. Gebruik inwoners van het culturele aanbod in omliggende gemeenten: onbekend.</p>
Cultuurbeleid	
Wat zijn de speerpunten van het huidige cultuurbeleid van je gemeente?	Cittaslow, stad-landverbinding, sociale samenhang, erfgoed, branding van het landschap en de dorpen van Midden-Delfland.

<p>Heeft de gemeente een strategische (toekomst) visie? Wat zijn de kernpunten van de strategische visie van uw gemeente? Worden in de visie verbanden gelegd tussen kunst & cultuur en de verschillende andere domeinen?</p>	<p>Inzet komende jaren: Kunst en cultuur voor alle inwoners van Midden-Delfland. Startend vanaf het basisonderwijs, door middel van een Cultuurmenu waarin kinderen kennis maken met actieve en passieve cultuurbeoefening en het lokale kunst, cultuur en erfgoed aanbod. Met aandacht voor verbinding met het verenigingsleven in de drie dorpskernen en het sociaal domein in brede zin.</p> <p>Er is een Cultuurimpuls met jaarlijks een plan van aanpak, we doen mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit en we werken toe aan een cultuurbeleid waarin we de visie en kaders voor onder meer subsidie ontwikkelen. Dit onder meer op basis van een Cultuurmanifest.</p>
<p>Wat is de hoogte van het budget dat de gemeente beschikbaar heeft voor cultuur? (uitgesplitst in kunsten, bibliotheek en erfgoed). Wat is de geschatte omvang van subsidies van rijk, provincie en landelijke cultuurfondsen aan culturele instellingen in je gemeente?</p>	<p>Ongeveer € 82.000 aan subsidies en € 40.000 aan externe inhuur / uitvoering voor kunst en cultuur (inclusief Cultuurimpuls en Cultuureducatie met Kwaliteit), zo'n € 73.000 voor musea etc. waarvan zo'n € 15.000 subsidie, budget voor erfgoed, zo'n € 427.000 voor bibliotheekwerk en zo'n € 12.000 voor volksfeesten als oranje, kerst en sint. Daarnaast nog wat budget voor toerisme en recreatie, dat soms vermengd is met kunst en cultuur.</p>
<p>Doet de gemeente aan stadsmarketing? Wat zijn de kernpunten van stadsmarketing binnen uw gemeente?</p>	<p>Gebiedsmarketing maakt onderdeel uit van het collegewerkprogramma. Dit vertaalt zich onder meer in projecten die voortkomen uit de Cultuurimpuls, zoals land art- en erfgoedprojecten</p>

Regionaal	
<p>In hoeverre wordt er samengewerkt met andere gemeenten uit de Stedelijke Regio? Hoe ziet deze samenwerking er op cultuur uit?</p>	<p>Vooral met Delft. En met de kleinere gemeenten in het kader van CmK, als ze dezelfde penvoerder hebben (Kunstgebouw)</p>
<p>Waar liggen volgens jou de uitdagingen voor de Stedelijke Regio op gebied van kunst en cultuur?</p>	<p>Stad-landverbinding, verduurzaming/vergroening, vrijwilligersbeleid, spreiding.</p>

Literatuurlijst

Literatuur

- Atlas voor Gemeenten (2018)
- 'Blik op Leidschendam-Voorburg 2020'
- Cultuurvisie Leidschendam-Voorburg 2015
- Cultuurkader Delft 2016-2019 'Focus op cultuur: het creatief vermogen van Delft'
- Cultuurnota Wassenaar 2017-2020 'Kracht van kunst'
- Cultuurvisie 'Rijswijk vrij gedacht 2016-2030'
- Delft Agenda 2040
- Den Haag Agenda Kenniseconomie (2015)
- Den Haag Agenda Ruimte voor de Stad (2016)
- Den Haag Beleidskader Kunst en Cultuur 2017-2020
- Den Haag coalitieakkoord 2018-2022 'Stad van kansen en ambities'
- Den Haag nota Ruimte voor Pop
- Den Haag stimuleringsbeleid voor de creatieve industrie
- Erasmusuniversiteit (2018) naar culturele diversiteit in de cultuursector in Den Haag
- Kerncijfers Den Haag 2018
- Raspe, O. en Van den Berge, M (2018). De economie van Den Haag. Planbureau voor de Leefomgeving
- Ruimte voor de spelende mens: Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020
- Sociale visie 2018-2021 'Delft de Sociale kracht in de stad'
- Stadsenquête Den Haag 2017
- Stadsvisie Delft 2030 'Delft maakt geschiedenis'
- Toekomstvisie 2040 Pijnacker-Nootdorp
- Tordoir en Poorthuis (2017)
- WRR (2018) De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland.

Aanvullende literatuur

- Collectieve Cultuurmarketing Den Haag: Analyse en conclusies. Deelrapportage 1 (2010)
- Collectieve Cultuurmarketing Den Haag: Strategienota. Deelrapportage 2 (2010)
- Concept werkprogramma volgens laatste format/ metropoolregio Rotterdam-Den Haag (2012)
- Cultuurbeleid 2021-2024: Stedelijke en regionale profielen (2018)
- Naar een Museumkwartier met internationale aantrekkingskracht (2018)
- OCW (2018) Cultuur in open samenleving
- Position papers CID (Central Innovation District) (z.d.)
- Regioplan (2017) Pas de deux? Het ruimtelijk samenspel van cultuur en economie in Nederland: een beleidsverkenning
- Verslag Regioverkenning Zuidvleugel Zuid-Holland voorjaar (2017)
- Zuid-Hollandse netwerken; Analyse van ruimtelijke interactie tussen gemeenten en kernen
- Diverse schriftelijke bijdragen van culturele instellingen in Den Haag en de regio
- Deelprofielen gemeenten regio Haaglanden

Cultuurprofiel stedelijke regio Haaglanden

Opdrachtgever: Gemeente Den Haag

(Marcel Fikse en Brenda Dirkse, Cluster Cultuur)

Begeleiding en uitvoering: DSP-groep

(Annelies van der Horst en Bianca Szytniewski)

Eindredactie: Van Grieken Tekst (Merijn van Grieken)

Vormgeving: Studio Kommerskijken (Elise Joy Kommer)

Met dank aan: Gemeenten Westland, Delft,
Midden-Delfland, Rijswijk, Zoetermeer, Leidschendam-
Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Leiden, culturele instellingen
en overige gesprekspartners.

Den Haag, oktober 2018

